

VISPĀRĒJĀS TIESAS SPRIEDUMS (otrā palāta)

2011. gada 12. jūlijā*

Lieta T-133/07

Mitsubishi Electric Corp., Tokija (Japāna), ko pārstāv R. Dentons [*R. Denton*], *solicitor*, un K. Hegemans [*K. Haegeman*], advokāts,

prasītāja,

pret

Eiropas Komisiju, ko sākotnēji pārstāvēja F. Arbo [*F. Arbault*] un Dž. Samnada [*J. Samnadda*], pēc tam — K. Lūiss [*X. Lewis*], pēc tam — P. van Nufels [*P. Van Nuffel*] un Dž. Burke [*J. Bourke*] un visbeidzot — P. van Nufels un N. Kāns [*N. Khan*], pārstāvji,

atbildētāja,

par prasību, galvenokārt, atcelt Komisijas 2007. gada 24. janvāra Lēmumu C(2006) 6762, galīgā redakcija, par [EKL] 81. panta un EEZ līguma 53. panta piemērošanas procedūru (Lieta COMP/F/38.899 — Gāzes izolācijas slēgiekārtas) tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju un *TM T & D*, un, pakārtoti, atcelt minētā lēmuma

* Tiesvedības valoda — angļu.

2. panta g) punktu, kā arī tā 2. panta h) punktu tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju, un, pakārtoti tam, prasību grozīt šā paša lēmuma 2. pantu, lai atceltu vai, ja neatceļ, samazinātu prasītājam uzlikto naudas sodu summu.

VISPĀRĒJĀ TIESA (otrā palāta)

šādā sastāvā: priekšsēdētāja I. Pelikanova [*I. Pelikánová*] (referente), tiesneši K. Jirimēe [*K. Jürimäe*] un S. Soldevila Fragoso [*S. Soldevila Fragoso*],

sekretāre K. Kanca [*C. Kantza*], administratore,

ņemot vērā rakstveida procesu un 2009. gada 11. decembra tiesas sēdi,

pasludina šo spriedumu.

Spriedums

Tiesvedības priekšvēsture

1. Prasītāja

- ¹ Prasītāja, *Mitsubishi Electric Corp.*, ir Japānā reģistrēta sabiedrība, kas darbojas dažādās nozarēs, tostarp gāzes izolācijas slēgiekārtu (turpmāk tekstā — “GIS”) nozarē.

Laikā no 2002. gada oktobra līdz 2005. gada aprīlim tās darbību GIS jomā veica kopuzņēmums, proti, *TM T & D Corp.*, kas vienlīdzīgās daļās tai piederēja kopā ar *Toshiba Corp.* un kas tika likvidēts 2005. gadā.

2. *Preces*

- GIS tiek izmantotas, lai kontrolētu enerģijas plūsmu elektriskajos tīklos. Tās ir smagas elektriskas iekārtas, kas tiek izmantotas kā galvenā sastāvdaļa gatavās elektriskajās apakšstacijās. GIS tiek pārdotas visā pasaulē kā gatavo elektrisko apakšstaciju neatņemamas sastāvdaļas vai kā detaļas, kas ir uzstādāmas šādās apakšstacijās.

3. *Administratīvais process*

2004. gada 3. martā *ABB Ltd* paziņoja Eiropas Kopienu Komisijai par to, ka GIS nozarē pastāv pret konkurenci vērsta prakse, un puda mutvārdu lūgumu atbrīvot no naudas soda saskaņā ar Komisijas 2002. gada 19. februāra Paziņojumu par atbrīvojumu no naudas soda un naudas soda samazināšanu aizliegtos vienošanos gadījumos (OV 2002, C 45, 3. lpp.; turpmāk tekstā — “paziņojums par sadarbību”).
- ABB* iesniegtais mutvārdu lūgums atbrīvot no naudas soda tika papildināts ar mutvārdu apsvērumiem un dokumentāliem pierādījumiem. 2004. gada 24. aprīlī Komisija piešķīra *ABB* nosacītu atbrīvojumu.

- 5 Pamatojoties uz *ABB* paziņojumiem, Komisija sāka izmeklēšanu un 2004. gada 11. un 12. maijā veica pārbaudes vairāku sabiedrību, kas darbojas GIS nozarē, telpās.

- 6 2006. gada 20. aprīlī Komisija pieņēma paziņojumu par iebildumiem, kurš tika paziņots 20 sabiedrībām, tostarp prasītājam. 2006. gada 18. un 19. jūlijā Komisija uzklusēja sabiedrības, kurām bija adresēts paziņojums par iebildumiem.

4. Apstrīdētais lēmums

- 7 2007. gada 24. janvārī Komisija pieņēma Lēmumu C(2006) 6762, galīgā redakcija, par [EKL] 81. panta un EEZ līguma 53. panta piemērošanas procedūru (Lieta COMP/F/38.899 — Gāzes izolācijas slēgiekārtas) (turpmāk tekstā — “apstrīdētais lēmums”).

- 8 Apstrīdētā lēmuma preambulas 113.–123. apsvērumā Komisija norādīja, ka dažādie uzņēmumi, kas bija aizliegtās vienošanās dalībnieki, koordinēja GIS projektu piešķiršanu pasaules mērogā, izņemot noteiktus tirgus, saskaņā ar norunātajiem noteikumiem, lai it īpaši paturētu spēkā kvotas, kas lielā mērā atspoguļo to aplēstās tirgu vēsturiskās daļas. Tā precizēja, ka GIS projektu piešķiršana tika veikta, pamatojoties uz kopējo “Japānas” kvotu un kopējo “Eiropas” kvotu, kas pēc tam bija savā starpā jāsadala attiecīgi starp Japānas ražotājiem un Eiropas ražotājiem. Nolīgumā, kas parakstīts Vīnē 1988. gada 15. aprīlī (turpmāk tekstā — “GQ nolīgums”), tika paredzēti noteikumi, kas atļāva piešķirt GIS projektus vai nu Japānas ražotājiem, vai Eiropas ražotājiem un ieskaitīt to vērtību atbilstošajā kvotā. Turklāt apstrīdētā lēmuma preambulas 124.–132. apsvērumā Komisija precizēja, ka dažādie uzņēmumi, kas bija aizliegtās vienošanās dalībnieki, bija vienojušies par nerakstītu nolīgumu (turpmāk

tekstā — “vispārējs nolīgums”), saskaņā ar kuru GIS projekti Japānā, no vienas puses, un aizliegtās vienošanās Eiropas dalībnieku valstīs, no otras puses, kopā apzīmētas kā GIS projektu “mītnes valstis”, bija paredzēti vienīgi attiecīgi karteļa Japānas dalībniekiem un Eiropas dalībniekiem. Saistībā ar GIS projektiem “mītnes valstīs” nenotika informācijas apmaiņa starp abām grupām un šie projekti netika ieskaitīti attiecīgajās kvotās.

- 9 *GQ* nolīgumā arī bija ietverti noteikumi par informācijas par attiecīgo konkursu manipulēšanu un par cenu noteikšanu GIS projektiem, kas nevarēja tikt piešķirti, apmaiņu starp abām ražotāju grupām, kas nepieciešama karteļa funkcionēšanai un kuru tostarp nodrošināja šo grupu sekretāri. Saskaņā ar *GQ* nolīguma 2. pielikumu šis nolīgums attiecās uz visu pasauli, izņemot ASV, Kanādu, Japānu un 17 Rietumeiropas valstis. Turklāt saskaņā ar vispārēju nolīgumu GIS projekti Eiropas valstīs, kas nav “mītnes valstis”, bija arī rezervēti Eiropas grupai, Japānas ražotājiem apņemoties neieņiegt savus piedāvājumus par GIS projektiem Eiropā.

- 10 Komisija uzskata, ka GIS projektu sadalīšana starp Eiropas ražotājiem bija regulēta ar nolīgumu, kas arī tika parakstīts Vīnē 1988. gada 15. aprīlī un kura nosaukums ir “E-Group Operation Agreement for *GQ*-Agreement” [E grupas nolīgums par *GQ* nolīguma īstenošanu] (turpmāk tekstā — “*EQ* nolīgums”). Tā norādīja, ka GIS projektu piešķiršana Eiropā notika saskaņā ar tādiem pašiem noteikumiem un procedūrām kā tie, kas regulē GIS projektu piešķiršanu citās valstīs. Konkrētāk, GIS projekti Eiropā arī bija jāpaziņo, jāizklāsta, jāpiešķir, par tiem jāvienojas vai tiem tika noteikta minimālā cena.

- 11 Pamatojoties uz apstrīdētajā lēmumā konstatētajiem faktiem un veikto juridisko vērtējumu, Komisija konstatēja, ka iesaistītie uzņēmumi ir pārkāpuši EKL 81. pantu un Eiropas Ekonomikas zonas līguma (turpmāk tekstā — “EEZ līgums”) 53. pantu, un

tiem uzlika naudas sodus, kuru summa tika aprēķināta, piemērojot metodi, kas izklāstīta Pamatnostādnēs naudas sodu noteikšanai, piemērojot Regulas Nr. 17 15. panta 2. punktu un EOTK līguma 65. panta 5. punktu (OV 1998, C 9, 3. lpp.; turpmāk tekstā — “Pamatnostādnes naudas sodu noteikšanai”), kā arī paziņojumu par sadarbību.

- 12 Apstrīdētā lēmuma 1. pantā Komisija konstatēja, ka prasītāja bija piedalījies pārkāpumā no 1988. gada 15. aprīļa līdz 2004. gada 11. maijam.
- 13 Par pārkāpumu, kas konstatēts apstrīdētā lēmuma 1. pantā, prasītājai apstrīdētā lēmuma 2. pantā tika uzlikts naudas sods EUR 118575000 apmērā, no kuriem EUR 4650000, kas atbilst *TM T & D* izdarītajam pārkāpumam, ir jāmaksā solidāri ar *Toshiba*.

Process un lietas dalībnieku prasījumi

- 14 Ar prasības pieteikumu, kas Vispārējās tiesas kancelejā iesniegts 2007. gada 18. aprīlī, prasītāja cēla šo prasību. 2007. gada 6. jūnijā prasītāja lūdza īstenot procesa organizatoriskos pasākumus saistībā ar Komisijas veikto paziņojumu par apstrīdētā lēmuma dažādo adresātu apgrozījumiem.
- 15 Iebildumu raksts tika iesniegts 2007. gada 21. augustā.

- 16 Ar dokumentu, kas Vispārējās tiesas kancelejā iesniegts 2007. gada 1. novembrī, prasītāja lūdza taisīt aizmugurisku spriedumu saskaņā ar Vispārējās tiesas Reglamenta 122. pantu. Tā iesniedza replikas rakstu 2007. gada 5. novembrī.
- 17 Ar Vispārējās tiesas otrās palātas 2008. gada 29. janvāra lēmumu lūgums par aizmuguriska sprieduma taisīšanu tika noraidīts.
- 18 Rakstveida process tika pabeigts, 2008. gada 18. martā iesniedzot atbildes rakstu uz repliku.
- 19 Saskaņā ar tiesneša referenta ziņojumu Vispārējā tiesa (otra palāta) 2009. gada 22. septembrī nolēma sākt mutvārdu procesu. Reglamenta 64. pantā paredzēto organizatorisko pasākumu ietvaros tā aicināja Komisiju iesniegt noteiktus dokumentus un lūdza lietas dalībniekiem izteikt savu viedokli par šo pašu dokumentu nozīmi attiecībā uz argumentiem par tiesību piekļūt lietas materiāliem pārkāpumu. Tāpat Vispārējā tiesa rakstveidā uzdeva jautājumus lietas dalībniekiem, aicinot tos atbildēt uz tiem tiesas sēdē.
- 20 Atbildot uz Vispārējās tiesas aicinājumu, Komisija nosūtīja attiecīgos dokumentus 2009. gada 26. oktobrī. Prasītāja savus apsvērumus par šiem dokumentiem iesniedza 2009. gada 19. novembrī. 2009. gada 2. decembrī Komisijas iesniedza papildu dokumentu un 2009. gada 3. decembrī Komisija atbildēja uz prasītājas apsvērumiem.
- 21 Vispārējā tiesa 2009. gada 11. decembra sēdē uzklusēja lietas dalībnieku mutvārdu paskaidrojumus un atbildes uz Vispārējās tiesas rakstveida un mutvārdu jautājumiem.

22 Prasītājas prasījumi Vispārējai tiesai ir šādi:

- galvenokārt, atcelt apstrīdēto lēmumu tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju un *TM T & D*;
- pakārtoti, atcelt apstrīdētā lēmuma 2. panta g) un h) punktu tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju;
- pakārtoti tam, grozīt apstrīdētā lēmuma 2. pantu tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju, lai atceltu vai, ja neatceļ, samazinātu tai uzliktā naudas soda summu;
- katrā ziņā piespriest Komisijai atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

23 Komisijas prasījumi Vispārējai tiesai ir šādi:

- noraidīt prasību kā nepamatotu;
- piespriest prasītājam atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

Juridiskais pamatojums

- 24 Vispirms prasītāja apstrīd iebildumu raksta pieņemamību, apgalvojot, ka tas ir nesaņķanīgs un neatbilst prasības pieteikumā izklāstītajiem pamatiem.
- 25 Šajā ziņā ir jānorāda, ka saskaņā ar Reglamenta 46. panta 1. punkta b) apakšpunktu iebildumu rakstā ir jābūt izklāstītiem iebildumu raksta iesniedzēja izvirzītajiem faktiskajiem un tiesību argumentiem.
- 26 Iebildumu raksts šajā lietā atbilst šai prasībai neatkarīgi no atsevišķā jautājuma par Komisijas izvirzīto argumentu atbilstību vai pamatotību. Šādos apstākļos prasītājas arguments par iebildumu raksta iespējamo nepieņemamību ir jānoraida.
- 27 Par lietas būtību prasītāja izvirza piecpadsmit pamatus. Pirmais pamats ir par to, ka Komisija nav pierādījusi, ka prasītāja ir pārkāpusi EKL 81. pantu un EEZ līguma 53. pantu, piedaloties aizliegtās vienošanās īstenošanā, kuras mērķis ir konkurences ierobežošana Eiropas Ekonomikas zonā (turpmāk tekstā — “EEZ”). Otrais pamats ir par to, ka Komisija nav pierādījusi nolīguma, ar kuru pārkāpts EKL 81. pants un EEZ līguma 53. pants un kurā prasītāja esot piedalījusies, pastāvēšanu. Trešais pamats ir par to, ka Komisija ir pieļāvusi kļūdu, noraidot pierādījumus, kas izskaidro prasītājas neesamību Eiropas tirgū un tās nespēju tajā ienākt. Ceturtais pamats ir par to, ka Komisija ir pārkāpusi noteikumus par pierādījumiem, uzliekot pierādīšanas pienākumu prasītājai un tādējādi pārkāpjot nevainīguma prezumpciju. Piektais pamats ir par to, ka Komisija ir pārkāpusi vienlīdzīgas attieksmes principu un samērīguma principu, aprēķinot tās naudas soda sākumsummu, pamatojoties uz 2001. gada apgrozījumu. Sestais pamats ir par to, ka Komisija nav izpildījusi pienākumu norādīt pamatojumu saistībā ar lēmumu aprēķināt naudas sodu, pamatojoties uz apgrozījumu 2001. gadā. Septītais pamats ir par to, ka Komisija ir pieļāvusi kļūdu, nosakot GIS projektu pasaules mēroga tirgu un prasītājas daļu tajā, un līdz ar to pārkāpusi vienlīdzīgas attieksmes principu un samērīguma principu. Astotais pamats ir par to, ka Komisija nav izpildījusi pienākumu norādīt pamatojumu saistībā ar konstatāciju, ka prasītāja kontrolēja 15–20 % no pasaules mēroga tirgus. Devītais pamats ir par to, ka Komisija ir pārkāpusi

labas pārvaldības principu, nosakot pasaules mēroga tirgus vērtību. Desmitais pamats ir par to, ka Komisija ir pārkāpusi vienlīdzīgas attieksmes principu un samērīguma principu, aprēķinot prasītājam piemērojamo prevencijas reizinātāju. Vienpadsmitais pamats ir par to, ka Komisija ir pārkāpusi samērīguma principu, vienādi aprēķinot prasītājas naudas soda summu un Eiropas ražotāju naudas soda summu. Divpadsmitais pamats ir par to, ka Komisija nav ņēmusi vērā atbilstošos ekonomiskos un tehniskos apsvērumus, aprēķinot naudas sodu. Trīspadsmitais pamats ir par to, ka Komisija ir pieļāvusi kļūdu, aprēķinot aizliegtās vienošanās ilgumu. Četrpadsmitais pamats ir par to, ka Komisija ir pārkāpusi prasītājas tiesības uz aizstāvību un tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu, nesniedzot tai piekļuvi apsūdzošiem un attaisnojošiem pierādījumiem. Piecpadsmitais pamats ir par to, ka Komisija ir pārkāpusi prasītājas tiesības uz aizstāvību, tai nepaziņojot secinājumus par teoriju, kas attiecas uz vispārējā nolīgumā ietilpstošo kompensāciju.

28 Komisija apstrīd prasītājas iesniegto pamatu pamatotību.

29 Vispirms ir jānorāda, ka prasītāja nav precizējusi, kurus pamatus tā ir izvirzījusi, lai pamatotu dažādos tās izvirzītos prasījumus. Šajā ziņā vispirms ir jāuzskata, ka pirmo līdz ceturto pamatu un trīspadsmito līdz piecpadsmito pamatu prasītāja ir izvirzījusi, lai pamatotu savu galveno prasījumu. Proti, ja viens no šiem pamatiem tiks akceptēts, tad vismaz daļēji būs jāatceļ gan apstrīdētā lēmuma 1. pants, gan 2. pants tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju. Pēc tam ir jāuzskata, ka piektais līdz divpadsmitais pamats attiecas uz prasītājam uzliktā naudas soda noteikšanu un līdz ar to prasītāja to ir izvirzījusi, lai pamatotu savu pakārtoto prasījumu atcelt apstrīdētā lēmuma 2. panta g) un h) punktu tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju. Visbeidzot, ir jānorāda, ka prasītāja

nav izvirzījusi nevienu atsevišķu pamatu prasījumam, kas pakārtots pakārtotajam prasījumam, pamatošanai.

1. Par galveno prasījumu atcelt apstrīdēto lēmumu tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju un TM T & D

³⁰ Tā kā apstrīdētā lēmuma atcelšana sakarā ar prasītājas tiesību uz aizstāvību pārkāpumu padarītu lieku minētā lēmumu izvērtēšanu pēc būtības, pirmkārt, ir jāapskata četrpadsmitais un piecpadsmitais pamats. Otrkārt, būs lietderīgi apskatīt kopā pirmo, trešo un ceturto pamatu, kas visi ir saistīti ar vispārējā nolīguma pierādīšanu. Treškārt, būs jāizvērtē otrais pamats par minētā nolīguma kvalificēšanu kā EKL 81. panta un EEZ līguma 53. panta pārkāpumu. Ceturtkārt, būs jāizvērtē trīspadsmitais pamats par apgalvotās aizliegtās vienošanās ilgumu.

Par četrpadsmito pamatu par to, ka Komisija ir pārkāpusi prasītājas tiesības uz aizstāvību un tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu, nesniedzot tai piekļuvi apsūdzotajiem un attaisnojošiem pierādījumiem

Lietas dalībnieku argumenti

³¹ Prasītāja uzskata, ka tai nav bijusi piekļuve noteiktiem apsūdzotajiem un attaisnojošiem pierādījumiem, tādējādi tiekot pārkāptam tiesību uz aizstāvību ievērošanas principam un tiesību uz lietas taisnīgu izskatīšanu ievērošanas principam.

- 32 Saistībā ar apsūdzošiem pierādījumiem prasītāja apgalvo, ka apstrīdētajā lēmumā ir pierādījumi, par kuriem tā nav zinājusi un par kuriem tai nav bijusi iespēja paust savu nostāju. Pirmkārt, prasītāja norāda, ka tai nav bijusi iespēja iepazīties ar pierādījumiem, kurus iesniegusi *Fuji* 2006. gada 21. novembrī un no kuriem izriet, ka *GQ* nolīgums neesot varējis funkcionēt bez vispārējā nolīguma.
- 33 Otrkārt, prasītāja apgalvo, ka pierādījumi, kas iesniegti 2006. gada novembrī un no kuriem izriet, ka *Alstom* un *Areva* nav apstrīdējušas vispārējā nolīguma pastāvēšanu, arī nav tikuši paziņoti.
- 34 Saistībā ar attaisnojošajiem pierādījumiem prasītāja norāda, pirmkārt, ka 2006. gada 8. novembrī tā Komisijai bija iesniegusi vairāku citu uzņēmumu attaisnojošas liecības, kuras tomēr nav tikušas paziņotas citiem lietas dalībniekiem.
- 35 Otrkārt, neesot tikusi paziņota *Hitachi* papildu atbilde, kas sniegta uz paziņojumu par iebildumiem, kurā *Hitachi* ir apstrīdējusi Komisijas veikto interpretāciju par paziņojumiem, kas ietverti sākotnējā atbildē par paziņošanas un uzskaites mehānismu.
- 36 Treškārt, prasītāja sūdzas, ka tai nav bijusi piekļuve pierādījumiem, kas atspēko vispārējā nolīguma pastāvēšanu un uzsver ienākšanas šķēršļu GIS projektu tirgū EEZ pastāvēšanu, un kas nāk no *Siemens*, uzņēmuma, kurš pieder pie grupas, kurā ietilpa *VA TECH Transmission & Distribution GmbH & Co. KEG* (turpmāk tekstā — “*VA TECH*”), *Hitachi* un *Toshiba*, un it īpaši nav bijusi piekļuve *Hitachi* un *Toshiba* iesniegtajiem paziņojumiem un ekonomiskajiem un tehniskajiem ziņojumiem, *Siemens* un *Hitachi* darbinieku liecībām un *Hitachi* un *VA TECH* atbildei uz paziņojumu par

iebildumiem. Tā arī apgalvo, ka Komisija, apstrīdētā lēmuma preambulas 130. apsvērumā konstatējot, ka *VA TECH* nav atklāti apstrīdējusi vispārējā nolīguma pastāvēšanu, esot sagrozījusi *VA TECH* nostāju.

37 Ceturtkārt, prasītāja apgalvo, ka tai nav bijusi piekļuve *S.* paziņojumiem, kas iesniegti *Alstom* vārdā un kas attiecas uz aizliegtās vienošanās izbeigšanu 1999. gadā.

38 Komisija apstrīd prasītājas argumentu pamatotību.

Vispārējās tiesas vērtējums

39 Tiesību uz aizstāvību ievērošana prasa, lai ieinteresētajai personai administratīvā procesa laikā tiktu dota iespēja lietderīgā veidā darīt zināmu tās viedokli par apgalvoto faktu un apstākļu patiesumu un nozīmīgumu, kā arī par dokumentiem, kurus Komisija izmanto, lai pamatotu savu apgalvojumu par to, ka pastāv Līguma pārkāpums (Tiesas 2004. gada 7. janvāra spriedums apvienotajās lietās C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P un C-219/00 P *Aalborg Portland* u.c./Komisija, *Recueil*, I-123. lpp., 66. punkts).

40 Tiesības iepazīties ar lietas materiāliem kā tiesību uz aizstāvību neatņemama daļa nozīmē, ka Komisijai ir jādod attiecīgajam uzņēmumam iespēja pārbaudīt visus lietas materiālu rakstiskos dokumentus, kas varētu būt nozīmīgi aizstāvībai. Pie šiem dokumentiem pieder gan apsūdzošie, gan attaisnojošie dokumenti, izņemot citu uzņēmumu komercnoslēpumus ietverošus dokumentus, Komisijas iekšējos dokumentus un

citu konfidenciālu informāciju (iepriekš 39. punktā minētais spriedums apvienotajās lietās *Aalborg Portland* u.c./Komisija, 68. punkts).

- 41 Šajā ziņā ir jāatgādina, ka tikai administratīvā posma, kurš balstīts uz sacīkstes principu, sākumā attiecīgais uzņēmums ar paziņojumu par iebildumiem tiek informēts par visiem būtiskajiem faktiem, uz kuriem Komisija balstās šajā procedūras stadijā, un šim uzņēmumam ir tiesības iepazīties ar lietas materiāliem, lai nodrošinātu savu tiesību uz aizstāvību efektīvu īstenošanu. Tāpēc citu uzņēmumu, kas esot bijuši aizliegtās vienošanās dalībnieki, atbilde uz paziņojumu par iebildumiem principā netiek ietverta to izmeklēšanas lietas materiālu dokumentu kopumā, ar kuriem var iepazīties lietas dalībnieki (Vispārējās tiesas 2009. gada 30. septembra spriedums lietā *T-161/05 Hoechst*/Komisija, Krājums, II-3555. lpp., 163. punkts).
- 42 Tomēr, ja Komisija vēlas pamatoties uz izvilkumu no atbildes uz paziņojumu par iebildumiem vai uz kādu dokumentu, kas ir pievienots šādai atbildei, lai pierādītu pārkāpumu EKL 81. panta 1. punkta piemērošanas procedūrā, pārējiem šajā procedūrā iesaistītajiem uzņēmumiem ir jānodrošina iespēja izteikt savu viedokli par šādu pierādījumu. Šādos apstākļos attiecīgais izvilkums no atbildes uz paziņojumu par iebildumiem vai no tai pievienotā dokumenta faktiski ir apsūdzošs pierādījums pret dažādiem uzņēmumiem, kas esot piedalījušies pārkāpumā (skat. iepriekš 41. punktā minēto spriedumu lietā *Hoechst*/Komisija, 164. punkts un tajā minētā judikatūra). Iepriekš minētā judikatūra pēc analogijas ir piemērojama EEZ līguma 53. panta 1. punktam.
- 43 Pēc analogijas, ja izvilkums no atbildes uz paziņojumu par iebildumiem vai uz dokumentu, kas ir pievienots šādai atbildei, var būt nozīmīgs uzņēmuma aizstāvībai, jo tas ļauj atsaukties uz pierādījumiem, kas neatbilst secinājumiem, kurus šajā stadijā ir izdarījusi Komisija, tas ir attaisnojošs pierādījums. Šādā gadījumā attiecīgajam uzņēmumam ir jāļauj novērtēt attiecīgo izvilkumu vai dokumentu un par tiem izteikties.

- 44 Tomēr ar to vien, ka citi uzņēmumi ir izvirzījuši tādus pašus argumentus kā attiecīgais uzņēmums un ka tie attiecīgajā gadījumā savai aizstāvībai ir izmantojuši vairāk līdzekļu, nepietiek, lai šos argumentus uzskatītu par attaisnojošiem pierādījumiem (šajā ziņā skat. Vispārējās tiesas 2006. gada 27. septembra spriedumu lietā T-43/02 *Junghunzlauer/Komisija*, Krājums, II-3435. lpp., 353. un 355. punkts).
- 45 Runājot par sekām, kādas ir, ja iepazīšanās ar lietas materiāliem nenotiek atbilstoši šiem noteikumiem, — tāda dokumenta nepaziņošana, uz kuru Komisija ir pamatojusies, lai apsūdzētu uzņēmumu, ir tiesību uz aizstāvību pārkāpums vienīgi tad, ja attiecīgais uzņēmums pierāda, ka rezultāts, pie kura nonākusi Komisija savā lēmumā, būtu bijis citādāks, ja nepaziņotais dokuments būtu bijis jānoraida kā apsūdzošs pierādīšanas līdzeklis (iepriekš 39. punktā minētais spriedums apvienotajās lietās *Aalborg Portland u.c./Komisija*, 71. un 73. punkts).
- 46 Attaisnojoša dokumenta nepaziņošanas gadījumā attiecīgajam uzņēmumam ir tikai jāpierāda, ka nepaziņošana varēja tam nelabvēlīgi ietekmēt procesa norisi un Komisijas lēmuma saturu. Pietiek, ja uzņēmums pierāda, ka tas minēto attaisnojošo dokumentu būtu varējis izmantot savai aizstāvībai tādējādi, ka, ja uzņēmums to būtu varējis izmantot administratīvajā procesā, tas būtu varējis atsaukties uz pierādījumiem, kuri nesaskan ar secinājumiem, ko šajā stadijā izdara Komisija, un tādēļ kaut kādā veidā varētu ietekmēt tās lēmumā ietvertos vērtējumus vismaz attiecībā uz tam pārmetās rīcības smagumu un ilgumu un tādējādi naudas soda apmēru (iepriekš 39. punktā minētais spriedums apvienotajās lietās *Aalborg Portland u.c./Komisija*, 74. un 75. punkts).
- 47 Iespējamību, ka nepaziņots dokuments būtu varējis ietekmēt procesa norisi un Komisijas lēmuma saturu, var konstatēt tikai pēc atsevišķu pierādīšanas līdzekļu pagaidu pārbaudes, kurā noskaidrotos, ka nepaziņotiem dokumentiem saistībā ar šiem

pierādīšanas līdzekļiem varētu būt bijusi nozīme, kuru nevarētu atstāt neievērotu (iepriekš 39. punktā minētais spriedums apvienotajās lietās *Aalborg Portland u.c./Komisija*, 76. punkts).

- 48 Šajā lietā saistībā ar apsūdzošajiem pierādījumiem Komisija, pirmkārt, atzīst, ka tā nevarēja pamatoties uz *Fuji* apsvērumiem, kas nebija paziņoti prasītājam, lai apstrīdētājā lēmumā pamatotu pret to iebildumus, bet apstrīd to, ka tā būtu tos faktiski izvirzījusi kā apsūdzošus pierādījumus. Tomēr ir jānorāda, ka Komisija apstrīdētā lēmuma preambulas 125. un 255. apsvērumā ir atsaukusies uz *Fuji* papildu apsvērumiem, it īpaši uz 2006. gada 21. novembra apsvērumiem, lai apstiprinātu vispārējā nolīguma pastāvēšanu.
- 49 Otrkārt, Komisija apgalvo, ka tā nav pamatojusies uz *Alstom* un *Areva* iespējami neitrālo nostāju, lai konstatētu vispārējā nolīguma pastāvēšanu, bet tā ir vienīgi konstatējusi minēto nostāju. Lai gan šo interpretāciju apstiprina apstrīdētā lēmuma preambulas 125. apsvēruma formulējums, kurā — atšķirībā no *Fuji* apgalvojumiem, kas apstiprina vispārējā nolīguma pastāvēšanu — nekāds pierādījuma spēks nav piešķirts *Alstom*, *Areva* un *VA TECH* nostājam, tā ir apstrīdēta minētā lēmuma preambulas 255. apsvērumā, kurā Komisija norāda, ka noteikti Eiropas ražotāji netieši atzina vispārējā nolīguma pastāvēšanu.
- 50 Katrā ziņā *Alstom* un *Areva* neitrālā nostāja nevar tikt interpretēta kā pierādījums vispārējā nolīguma pastāvēšanai. Proti, ņemot vērā pierādīšanas pienākumu, kas Komisijai ir EKL 81. panta un EEZ līguma 53. panta piemērošanas procedūrā, tas, ka uzņēmums nav apstrīdējis faktu, nenozīmē, ka šis fakts ir pierādīts. Līdz ar to neatkarīgi

no jautājuma par tiesību uz aizstāvību ievērošanu Komisija nevarēja atsaukties uz *Alstom* un *Areva* nostāju kā uz apsūdzošu pierādījumu.

- 51 Šajos apstākļos prasītājas argumenta par apsūdzošajiem pienākumiem liktenis ir atkarīgs no pirmā pamata, kurš attiecas uz pierādījumiem par kopīgā nolīguma pastāvēšanu, izvērtēšanas rezultāta. Proti, ja tiks konstatēts, ka pat pēc *Fuji* attiecīgo apsvērumu un *Alstom* un *Areva* nostājas kā apsūdzošu pierādījumu noraidīšanas minētā nolīguma pastāvēšana ir pietiekami juridiski pierādīta, šī daļa būs jānoraida. Turpretī, ja tiks konstatēts, ka minētie pierādījumi ir nepieciešami, lai pamatotu apstrīdētā lēmuma konstatējumus par vispārējā nolīguma pastāvēšanu, prasītājas arguments būs jāapstiprina un līdz ar to jāatceļ apstrīdētais lēmums tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju.
- 52 Saistībā ar attaisnojošajiem pierādījumiem vispirms ir jānoraida prasītājas arguments par to, ka noteikti tās iesniegtie pierādījumi nav tikuši paziņoti citiem paziņojuma par iebildumiem adresātiem. Proti, pat pieņemot, ka šie pierādījumi nebija paziņoti citiem adresātiem, tas varētu ietekmēt, lielākais, minēto adresātu aizstāvību, bet ne prasītājas aizstāvību.
- 53 Turklāt Vispārējā tiesa lūdza, lai Komisija iesniegtu visus dokumentus, kurus prasītāja bija identificējusi ar minimālu precizitāti.
- 54 Pirmkārt, ir jānorāda, ka, pretēji prasītājas apgalvotajam, *Hitachi* papildu atbilde uz paziņojumu par iebildumiem neliek apstrīdēt tās paziņojumu par paziņošanas un uzskaites mehānisma faktisko saturu. Minētajā papildu atbildē *Hitachi* tikai apstrīdēja

veidu, kādā Komisija bija interpretējusi minētos paziņojumus, it īpaši attiecībā uz to kā pierādījuma par vispārējā nolīguma pastāvēšanu un vienota pārkāpuma, ar ko ir saistīts šis vispārējais nolīgums un *GQ* nolīgums, pastāvēšanu atbilstību. Tomēr *Hitachi* jau bija izvirzījusi šo pašu argumentu savas pirmās atbildes uz paziņojumu par iebildumiem izvilkmā, kuru Komisija prasītājam bija nosūtījusi. Līdz ar to *Hitachi* papildu atbilde uz paziņojumu par iebildumiem nav uzskatāma par attaisnojošu pierādījumu, kura paziņošana būtu varējusi ietekmēt procesa norisi un apstrīdētā lēmuma saturu.

55 Otrkārt, gluži kā to apgalvo prasītāja, *VA TECH* savā atbildē uz paziņojumu par iebildumiem ir skaidri apstrīdējusi vispārējā nolīguma pastāvēšanu. Tomēr, kaut gan šis apstāklis ir jāņem vērā, izvērtējot pirmo pamatu par vispārējā nolīguma pastāvēšanas pierādīšanu, tas pats par sevi nenorāda, ka ir pārkāptas prasītājas tiesības uz aizstāvību, jo tā nav precizējusi, kādā ziņā *VA TECH* nostājas nepareiza interpretācija ir padarījusi tās aizstāvību sarežģītāku.

56 Turklāt savos paziņojumos gan *VA TECH*, gan *Hitachi*, *Toshiba* un *Siemens* ir apstrīdējušas vispārējā nolīguma pastāvēšanu un aprakstījušas ienākšanas šķēršļus Eiropas tirgū. Turklāt *Hitachi* un *Toshiba* ir iesniegušas ekspertu ziņojumus, lai pamatotu savu nostāju šajā sakarā.

57 Administratīvā procesa laikā prasītāja pati apstrīdēja vispārējā nolīguma pastāvēšanu un ar to saistīto sarunu notikšanu, atsaucās uz "paaugstinātu" šķēršļu pastāvēšanu ienākšanai Eiropas tirgū, un iesniedza ekspertu atzinumus saistībā ar pēdējo minēto

aspektu, kuri ir analogiski *Hitachi* un *Toshiba* iesniegtajiem atzinumiem. Šādos apstākļos citu paziņojuma par iebildumiem adresātu paziņojumi un atzinumi nav uzskatāmi par attaisnojošiem pierādījumiem.

- 58 Saistībā ar *Hitachi* un *Siemens* darbinieku liecībām ir jānorāda, ka minētās sabiedrības ir paziņojušas, ka *GQ* nolīgums neattiecas uz GIS projektiem Eiropā, ir apstrīdējušas vispārējā nolīguma pastāvēšanu un ar tām saistītās sarunas un ir minējušas “paaugstinātu” šķēršļu pastāvēšanu ienākšanai EEZ tirgū. Turklāt *Hitachi* liecinieki ir paziņojuši detalizētu informāciju par *Alstom* 2002. gada jūlija piedāvājumu saistībā ar nolīgumu starp Eiropas un Japānas ražotājiem un par to, ka *Hitachi* noraidīja šo piedāvājumu.
- 59 Šajā ziņā ir jānorāda, pirmām kārtām, ka sabiedrības darbinieku rakstveida liecības, kas uzrakstītas tās kontrolē un ko tā iesniegusi savai aizstāvim Komisijas īstenotā administratīvā procesa ietvaros, principā nevar tikt kvalificētas kā no šīs pašas sabiedrības atšķirīgi un neatkarīgi pierādījumi. Proti, parasti sabiedrības nostāja attiecībā uz to faktu patiesumu, kurus tai pārmet Komisija, vispirms ir balstīta uz tās darbinieku un vadītāju zināšanām un viedokļiem.
- 60 Otrām kārtām, kā ticis norādīts šī sprieduma 57. punktā, administratīvā procesa laikā prasītāja pati apstrīdēja vispārējā nolīguma pastāvēšanu un ar to saistīto sarunu notikšanu un atsaucās uz “paaugstinātu” šķēršļu pastāvēšanu ienākšanai Eiropas tirgū. Tā arī norādīja, ka *GQ* nolīgums neattiecas uz EEZ teritoriju. Līdz ar to tas, ka citi uzņēmumi ir izvirzījuši šos argumentus, nav uzskatāms par attaisnojošu pierādījumu.

- 61 Tāpat detalizētā informācija par *Alstom* 2002. gada jūlija piedāvājumu tika atklāta paziņojumā par iebildumiem. Līdz ar to šis pierādījums nav attaisnojošs pierādījums.
- 62 Treškārt, saņēmusi piekļuvi *S.* paziņojumiem, prasītāja tajos nebija identificējusi nevienu pierādījumu, kas būtu noderīgs tās aizstāvībai. Tādēļ vispārējs apgalvojums, sašķaņā ar kuru šie paziņojumi ir attaisnojošs pierādījums, ir jānoraida kā nepamatots.
- 63 Ņemot vērā iepriekš minēto, ir jānoraida prasītājas argumenti par piekļuvi attaisnojošiem pierādījumiem. Tomēr, kā ticis norādīts šī sprieduma 51. punktā, šī pamata izvērtēšanas iznākums ir atkarīgs no pirmā pamata izvērtēšanas rezultāta.

Par piecpadsmito pamatu par to, ka Komisija ir pārkāpusi prasītājas tiesības uz aizstāvību, tai nepaziņojot savus secinājumus par teoriju, kas attiecas uz vispārējā nolīgumā ietilpstošo kompensāciju

Lietas dalībnieku argumenti

- 64 Prasītāja apgalvo, ka Komisija paziņojumā par iebildumiem nav norādījusi, ka kompensācija, ko Japānas ražotājiem snieguši Eiropas ražotāji vispārējā nolīguma ietvaros

ar paziņošanas un uzskaites mehānisma palīdzību, ir pierādījums par minētā nolīguma pastāvēšanu. Tā uzskata, ka šī teorija pirmo reizi ir minēta apstrīdētajā lēmumā. Tādējādi Komisija neesot izpildījusi savu pienākumu sniegt ieinteresētajām personām iespēju paust savu viedokli par pierādījumiem, uz kuriem tā ir balstījusies.

65 Komisija apstrīd prasītājas argumentu pamatotību.

Vispārējās tiesas vērtējums

66 Saskaņā ar judikatūru paziņojumā par iebildumiem ir skaidri jānorāda visi būtiskie elementi, uz kuriem Komisija pamatojas šajā procesa stadijā. Tomēr šī norādišana var būt kopsavilkuma veidā un lēmumam nav obligāti jābūt paziņojuma par iebildumiem kopijai, jo šis paziņojums ir sagatavošanas dokuments, kurā veiktajiem faktiem un tiesību vērtējumiem ir vienīgi pagaidu raksturs (iepriekš 39. punktā minētais spriedums apvienotajās lietās *Aalborg Portland u.c./Komisija*, 67. punkts). Tādējādi, kaut gan Komisija nevar ieinteresētās personas apsūdzēt pārkāpumos, kas atšķiras no paziņojumā par iebildumiem minētajiem pārkāpumiem, un var ņemt vērā vienīgi faktus, par kuriem ieinteresētajām personām ir bijusi iespēja izteikties, tai tomēr ir jāņem vērā elementi, kas izriet no administratīvā procesa, vai nu lai atteiktos no iebildumiem, kas izrādījušies nepamatoti, vai lai gan tiesiskā, gan faktiskā ziņā papildinātu savus argumentus iebildumu, kurus tā uztur, atbalstam (šajā ziņā skat. Tiesas 1970. gada 15. jūlija spriedumu lietā 41/69 *ACF Chemiefarma/Komisija*, *Recueil*, 661. lpp., 92.–94. punkts).

- 67 Šajā lietā ir jāatzīst, ka Komisija paziņojumā par iebildumiem nav skaidri norādījusi, ka paziņošanas un uzskaites mehānisms ir kompensācija, ko Eiropas ražotāji sniedz Japānas ražotājiem kā ticamiem potenciālajiem konkurentiem apmaiņā pret vispārējā nolīguma ievērošanu.
- 68 Tomēr, pirmkārt, paziņojumā par iebildumiem ir aprakstīti fakti, uz kuriem šī teorija ir balstīta. Proti, vispārējais nolīgums un uzskaites mehānisms kopsavilkuma veidā ir izklāstīti paziņojuma par iebildumiem 100., 106. un 110. punktā un pēc tam detalizēti aprakstīti šajā pašā dokumentā. Tāpat no paziņojuma par iebildumiem 120. punkta izriet, ka Komisija uzskatīja, ka Japānas ražotāji ir ticami potenciāli konkurenti saistībā ar GIS projektiem EEZ.
- 69 Otrkārt, atbildes uz paziņojuma par iebildumiem 59. punktā prasītāja ir konstatējuši, ka Komisija atsaucās uz paziņošanas un uzskaites mehānismu kā uz pierādījumu vispārējā nolīguma pastāvēšanai. Tādēļ ir jāuzskata, ka prasītāja, pamatojoties uz šo paziņojumu, bija sapratusi nozīmīgumu, kādu Komisija piešķīra paziņošanas un uzskaites mehānismam saistībā ar apgalvotā pārkāpuma pierādīšanu. Tāpat savas atbildes uz paziņojumu par iebildumiem 59.–64. punktā prasītāja ir detalizēti izklāstījusi savu nostāju saistībā ar pierādījumiem par šo mehānismu un to nozīmi saistībā ar apgalvoto vispārējo nolīgumu.
- 70 Tādēļ ir jākonstatē, ka paziņojuma par iebildumiem saturs bija ļāvis prasītājam paust savu nostāju par faktiem, ar kuriem Komisija bija pamatojusi savu iebildumu minētajā paziņojumā un apstrīdētajā lēmumā.

71 Līdz ar to piecpadsmitais pamats ir jānoraida.

Par pirmo, trešo un ceturto pamatu par to, ka Komisija nav pierādījusi, ka prasītāja bijusi aizliegtās vienošanās dalībniece, ka Komisija ir pieļāvusi kļūdu, noraidot pierādījumus, kas izskaidro prasītājas neesamību Eiropas tirgū un neiespējamību tajā ienākt, un ka Komisija ir pārkāpusi pierādījumu noteikumus, uzliekot pierādīšanas pienākumu prasītājai, tādējādi pārkāpjot nevainīguma prezumpciju

72 Saskaņā ar judikatūru Komisijai jāpierāda tās konstatētie pārkāpumi un jāsniedz pierādījumi, kas juridiski pietiekami pierāda pārkāpumu veidojošo faktu pastāvēšanu (skat. Vispārējās tiesas 2006. gada 27. septembra spriedumu apvienotajās lietās T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP un T-61/02 OP *Dresdner Bank* u.c./Komisija, Krājums, II-3567. lpp., 59. punkts un tajā minētā judikatūra).

73 Šādos apstākļos tiesas šaubām ir jābūt vērstām par labu uzņēmumam — lēmuma par pārkāpuma atzīšanu adresātam. Tādējādi tiesa nevar secināt, ka Komisija ir pietiekami juridiski pierādījusi attiecīgā pārkāpuma esamību, ja par šo jautājumu tai vēl ir šaubas, tostarp saistībā ar prasību atcelt lēmumu par naudas soda uzlikšanu (iepriekš 72. punktā minētais spriedums apvienotajās lietās *Dresdner Bank* u.c./Komisija, 60. punkts).

74 Konkrētāk, šajā pēdējā situācijā ir jāņem vērā nevainīguma prezumpcijas princips, kas tieši izriet no Romā 1950. gada 4. novembrī parakstītās Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta 2. punkta un kas ir viena no pamattiesībām, kuras ir Kopienų tiesību vispārīgie principi. Ņemot vērā attiecīgo pārkāpumu būtību,

kā arī ar tiem saistīto sodu būtību un smagumu, nevainīguma prezumpcijas princips ir piemērojams tostarp procesos par uzņēmumiem piemērojamu konkurences tiesību normu pārkāpumiem, kuru rezultātā var tikt noteikts naudas sods vai kavējuma nauda (šajā ziņā skat. iepriekš 72. punktā minēto spriedumu apvienotajās lietās *Dresdner Bank u.c./Komisija*, 61. punkts un tajā minētā judikatūra).

75 Tādējādi Komisijai ir jāiesniedz precīzi un saskaņoti pierādījumi, lai konstatētu pārkāpuma pastāvēšanu. Tomēr ir jāuzsver, ka katram Komisijas sniegtajam pierādījumam nav obligāti jāatbilst šiem kritērijiem attiecībā uz katru pārkāpuma elementu. Pietiek, ka šai prasībai kopumā atbilst norāžu kopums, uz kuru atsaucas iestāde (šajā ziņā skat. iepriekš 72. punktā minēto spriedumu apvienotajās lietās *Dresdner Bank u.c./Komisija*, 62. un 63. punkts un tajos minētā judikatūra).

76 Turklāt, ņemot vērā pret konkurenci vērstu nolīgumu noslēgšanas aizlieguma nepārprotamo raksturu, nevar prasīt, lai Komisija iesniegtu dokumentus, kas skaidri liecinātu, ka attiecīgie uzņēmēji ir savstarpēji kontaktējušies. Katrā ziņā ir jābūt iespējai fragmentāros un izkliedētos faktus, kuri var būt Komisijas rīcībā, papildināt ar secinājumiem, kas ļauj atveidot atbilstošos apstākļus. Tādējādi par darbības vai nolīguma, kas ir vērsts pret konkurenci, pastāvēšanu var secināt no noteikta to sakritību un norāžu skaita, kas, izvērtētas kopā, var tikt uzskatītas par pierādījumu konkurences tiesību normu pārkāpumam, ja nav cita ticama izskaidrojuma (šajā ziņā skat. iepriekš 72. punktā minēto spriedumu apvienotajās lietās *Dresdner Bank u.c./Komisija*, 64. un 65. punkts un tajos minētā judikatūra).

77 Šajā ziņā prasītāja apgalvo, ka vairs nav jāpiemēro maigākas tiesību normas pierādījumu jomā, kas ir saistītas ar sarežģījumiem, ar ko sastopas Komisija, mēģinot pierādīt pārkāpumu. Prasītāja uzskata, pirmkārt, ka aizliegto vienošanos lietās uzliktie naudas sodi ir pastāvīgi palielinājušies pēdējos gados, kam ir jāietekmē kontroles intensitāte par Komisijas lēmumiem. Otrkārt, tā kā pastāv paziņojums par sadarbību un saskaņā

ar to ir panākta dalībnieku sadarbība, vairs nav jāatzīst Komisijas rīcības brīvība saistībā ar pierādījumu novērtēšanu. Treškārt, šajā lietā Komisija mēģinot atsaukties uz dokumentu, kas apstiprina aizliegtās vienošanās pastāvēšanu ārpus Eiropas Savienības, proti, *GQ* nolīgumu, lai konstatētu EKL 81. panta un EEZ līguma 53. panta pārkāpumu.

78 Tomēr šie prasītājas argumenti nevar tikt apstiprināti. Pirmkārt, protams, naudas sodu summu palielināšanai var būt nopietnākas sekas attiecībā pret dalībniekiem, kuriem šie naudas sodi tiek uzlikti. Tomēr, tā kā Komisijas iniciatīva šajā ziņā kopumā ir zināma, tās sekas ir tādas, ka, ja uzņēmumi uzņemas atbildību par pārkāpumu, tie vēl lielākā mērā pieliks pūles, lai rastos pēc iespējas mazāks skaits pierādījumu, tādējādi padarot Komisijas uzdevumu grūtāku. Otrkārt, lai Komisija varētu pamatot pierādījumus, kas saņemti no ieinteresētajiem uzņēmumiem iecietības programmas ietvaros, tiem katrā ziņā ir jāatbilst piemērojamiem judikatūras kritērijiem. Tādējādi iecietības programmas pastāvēšana pati par sevi neatvieglo Komisijas darbu. Treškārt, tam, ka *GQ* nolīgums neattiecas uz Eiropas Savienības teritoriju, ir nozīme saistībā ar šī elementa pierādījuma spēka izvērtēšanu. Turpreti tas nevar ietekmēt citu pierādījumu, kurus izvirzījusi Komisija, vērtējumu.

79 Tomēr, ja Komisija, lai konstatētu, ka ir izdarīts pārkāpums, atsaucas tikai uz attiecīgo uzņēmumu rīcību tirgū, ir pietiekami, ka šie uzņēmumi pierāda, ka pastāv apstākļi, kas sniedz citu skaidrojumu Komisijas konstatētajiem faktiem un kas tālād ļauj faktu izskaidrojumu, ko Komisija izmantojusi, lai secinātu Kopienas konkurences tiesību normu pārkāpuma esamību, aizstāt ar citu ticamu izskaidrojumu (šajā ziņā skat.

Vispārējās tiesas 2004. gada 8. jūlija spriedumu apvienotajās lietās T-67/00, T-68/00, T-71/00 un T-78/00 *JFE Engineering u.c./Komisija, Krājums, II-2501. lpp., 186. punkts* un tajā minētā judikatūra).

- 80 Pretēji prasītājas apgalvotajam šis noteikums nav piemērojams visos gadījumos, kad pārkāpums ir pierādīts vienīgi ar nedokumentāliem pierādījumiem.
- 81 Konkrētāk, saistībā ar pierādījumiem, ko var sniegt, lai pierādītu EKL 81. panta un EEZ līguma 53. panta pārkāpumu, ir jāņem vērā, ka Kopienu tiesībās prevalē pierādījumu brīvas novērtēšanas princips (Vispārējās tiesas 2004. gada 8. jūlija spriedums lietā T-50/00 *Dalmine/Komisija, Krājums, II-2395. lpp., 72. punkts*). Iepriekš minētā judikatūra pēc analogijas ir piemērojama EEZ līguma 53. pantam.
- 82 Tādējādi, pat ja dokumentālu pierādījumu trūkums varētu būt nozīmīgs Komisijas izvirzīto norāžu kopuma visaptverošā izvērtēšanā, šis trūkums pats par sevi neļauj attiecīgajam uzņēmumam atspēkot Komisijas apgalvojumus, sniedzot faktu alternatīvu izskaidrojumu. Tā tas ir vienīgi tad, ja Komisijas iesniegtie pierādījumi neļauj viennozīmīgi konstatēt pārkāpuma pastāvēšanu un ja nav nepieciešams veikt interpretāciju (šajā ziņā skat. Vispārējās tiesas 2007. gada 12. septembra spriedumu lietā T-36/05 *Coats Holdings un Coats/Komisija, Krājumā nav publicēts, 74. punkts*).
- 83 Turklāt neviena Kopienu tiesību norma vai vispārējs princips neliedz Komisijai attiecībā uz uzņēmumu atsaukties uz citu par iesaistīšanos pārkāpumā apsūdzēto uzņēmumu paziņojumiem. Pretējā gadījumā Komisijas pienākums pierādīt rīcību, ar ko pārkāpts EKL 81. pants, būtu neiespējams un nesavienojams ar tās uzdevumu

pārraudzīt šo tiesību normu pienācīgu piemērošanu (iepriekš 79. punktā minētais spriedums apvienotajās lietās *JFE Engineering u.c./Komisija*, 192. punkts). Iepriekš minētā judikatūra pēc analogijas ir piemērojama EEZ līguma 53. pantam.

- 84 Tomēr tāda uzņēmuma paziņojumu, kas apsūdzēts par to, ka ir bijis aizliegtas vie-
nošanās dalībnieks, kuras atbilstību patiesībai savukārt apstrīd vairāki citi iesaistītie
uzņēmumi, nevar uzskatīt par pietiekamu šo uzņēmumu izdarītā pārkāpuma pierādī-
jumu, ja to neaplicina arī citi pierādījumi, bet nepieciešamās apstiprināšanas apmērs
var būt mazāks sakarā ar attiecīgo paziņojumu ticamību (iepriekš 79. punktā minētais
spriedums apvienotajās lietās *JFE Engineering u.c./Komisija*, 219. un 220. punkts).
- 85 Saistībā ar dažādu pierādījumu pierādījuma spēku vienīgais kritērijs iesniegto pie-
rādījumu novērtēšanai ir to ticamība (iepriekš 81. punktā minētais spriedums lietā
Dalmine/Komisija, 72. punkts).
- 86 Saskaņā ar vispārējiem noteikumiem pierādījumu jomā dokumenta ticamība un līdz
ar to tā pierādījuma spēks ir atkarīgs no tā izcelsmes, izstrādāšanas apstākļiem, ad-
resāta un satura (Vispārējās tiesas 2000. gada 15. marta spriedums apvienotajās lie-
tās T-25/95, T-26/95, no T-30/95 līdz T-32/95, no T-34/95 līdz T-39/95, no T-42/95
līdz T-46/95, T-48/95, no T-50/95 līdz T-65/95, no T-68/95 līdz T-71/95, T-87/95,
T-88/95, T-103/95 un T-104/95 *Cimenteries CBR u.c./Komisija*, *Recueil*, II-491. lpp.,
1053. un 1838. punkts).
- 87 Saistībā ar paziņojumiem ir jānorāda, ka īpaši liels pierādījuma spēks var turklāt tikt
atzīts tādiem paziņojumiem, kas, pirmkārt, ir ticami, otrkārt, ir sniegti uzņēmuma
vārdā, treškārt, nāk no personas, kurai ir profesionāls pienākums rīkoties šī uzņēmu-
ma interesēs, ceturtkārt, ir pretēji paziņojuma sniedzēja interesēm, piektkārt, nāk no

paziņojumā izklāstīto apstākļu aculiecinieka un, sestkārt, ir iesniegti rakstveidā, apzināti un pēc rūpīgas apdomāšanas (šajā ziņā skat. iepriekš 79. punktā minēto spriedumu apvienotajās lietās *JFE Engineering u.c./Komisija*, 205.–210. punkts).

- 88 Turklāt, kaut gan zināma neuzticēšanās prettiesiskas aizliegtās vienošanās galveno dalībnieku brīvprātīgi sniegtajiem materiāliem ir pieņemama, ņemot vērā iespēju, ka šie dalībnieki centīsies samazināt sava un palielināt citu dalībnieku ieguldījuma nozīmi pārkāpuma izdarīšanā, tomēr tas, ka ir izteikts lūgums piemērot paziņojumā par sadarbību paredzētās priekšrocības, lai saņemtu atbrīvojumu no naudas soda vai tā samazinājumu, ne vienmēr rada vēlmi sniegt sagrozītus pierādījumus par citu aizliegtās vienošanās dalībnieku dalību. Faktiski ikviens mēģinājums maldināt Komisiju var radīt šaubas par šāda lūguma iesniedzēja godīgumu, kā arī sadarbības pilnīgumu un tātad apdraudēt tā iespēju saņemt visas paziņojumā par sadarbību paredzētās priekšrocības (šajā ziņā skat. Vispārējās tiesas 2006. gada 16. novembra spriedumu lietā T-120/04 *Peróxidos Orgánicos/Komisija*, Krājums, II-4441. lpp., 70. punkts).
- 89 Šajā ziņā ir arī jānorāda, ka sagrozītu pierādījumu iesniegšanas potenciālās sekas ir vēl nopietnākas, jo apstrīdētais uzņēmuma paziņojums ir jāapstiprina, kā tas izriet no šī sprieduma 84. punkta. Proti, šis apstāklis palielina risku, ka Komisija un citi iesaistītie uzņēmumi identificēs neprecīzos paziņojumus.
- 90 Saistībā ar šo noteikumu piemērošanu šajā lietā vispirms ir jāatgādina, ka saskaņā ar apstrīdētajā lēmumā veiktajiem konstatējumiem vispārējais nolīgums bija nerakstīts nolīgums, kas aptvēra, pirmkārt, Japānas uzņēmumu apņemšanos neienākt GIS projektu tirgū EEZ, otrkārt, Eiropas uzņēmumu apņemšanos neienākt GIS projektu

Japānas tirgū un, treškārt, Eiropas uzņēmumu apņemšanos paziņot Japānas uzņēmumiem par GIS projektiem Eiropas valstīs, kas nav mītnes valstīs, un ieskaitīt šos projektus “Eiropas” kopējā kvotā, kas paredzēta *GQ* nolīgumā. Komisija uzskata, ka paziņošanas un uzskaites mehānisma mērķis bija piešķirt kompensāciju Japānas uzņēmumiem, kurus Eiropas uzņēmumi uzskatīja par potenciāliem konkurentiem EEZ tirgū.

- 91 Viena no dažādažām vispārējā nolīguma sastāvdaļām, kas uzskaitītas šā sprieduma 90. punktā, ir apgalvotā Japānas uzņēmumu apņemšanās neienākt EEZ GIS projektu tirgū, kas ir to iebildumu pamats, kurus Komisija izvirza prasītājam. Līdz ar to tieši šīs apņemšanās pastāvēšana ir juridiski pietiekami jāpierāda. Tomēr citas vispārējā nolīguma sastāvdaļas, ja tās tiks pierādītas, var izrādīties nozīmīgas kā netieši pierādījumi, kas ļauj secināt par Japānas uzņēmumu savstarpēji saistītas apņemšanās pastāvēšanu.
- 92 Prasītāja pirmajā pamatā apstrīd vispārējā nolīguma pastāvēšanu un savu dalību tajā. Tā apstrīd dažādo Komisijas apstrīdētajā lēmumā izvirzīto pierādījumu pierādījuma spēku un izvirza citus pierādījumus, kas, pēc tās domām, liecina par to, ka minētais nolīgums nav pastāvējis. Prasītāja no tā secina, ka, pieņemot apstrīdēto lēmumu, Komisija ir pārsniegusi savu kompetenci. Tā trešajā pamatā piebilst, ka šādos apstākļos Komisijai bija jāakceptē alternatīvais izskaidrojums Japānas ražotāju neesamībai GIS projektu tirgū EEZ, kas ir saistīta ar juridisko, tehnisko un komerciālo šķēršļu ienākšanai šajā tirgū pastāvēšanu. Ceturtajā pamatā prasītāja apgalvo, ka, juridiski nepietiekami pierādījusi vispārējā nolīguma pastāvēšanu, Komisija ir apgriezusi otrādi pierādīšanas pienākumu un pārkāpusi nevainīguma prezumpcijas principu.

- 93 Komisija apgalvo, ka vispārējā nolīguma un it īpaši Japānas uzņēmumu apņemšanās neienākt EEZ tirgū pastāvēšana ir juridiski pietiekami pierādīta ar pierādījumu kopumu, kas ietver dokumentālus pierādījumus, uzņēmumu paziņojumus, liecības, kā arī pierādījumus par aizliegtās vienošanās faktisko darbību. Tādēļ Komisija uzskata, pirmkārt, ka prasītājas piedāvātajam alternatīvajam izskaidrojumam nav nozīmes un, otrkārt, ka tā ir izpildījusi savu pierādīšanas pienākumu un līdz ar to ir ievērojusi nevainīguma prezumpcijas principu.
- 94 Tādējādi, lai pārbaudītu, vai Komisijas izmantotie pierādījumi, skatot tos kopsakarā, pamato stingru pārliecību par vispārējā nolīguma pastāvēšanu, kura nevar tikt apstrīdēta ar prasītājas izvirzītajiem pierādījumiem, ir jāizvērtē dažādu attiecīgo pierādījumu ticamība un saturs.
- 95 Prasītājas iebildums par to, ka Komisija ir pārsniegusi savu kompetenci, kā arī trešais un ceturtais pamats ir balstīti uz pieņēmumu, ka Komisija nav sniegusi pierādījumu par vispārējā nolīguma pastāvēšanu un prasītājas dalību tajā. Līdz ar to, ja būs jānoraida prasītājas argumenti par pierādījumu par pārkāpuma pastāvēšanu un prasītājas dalību tajā, tas noteikti vispirms nozīmēs, ka Komisijai ir kompetence uzlikt sodu par konstatēto pārkāpumu, pēc tam, ka prasītājas piedāvātajam alternatīvajam izskaidrojumam nav nozīmes saskaņā ar šī sprieduma 79.–82. punktā izklāstīto, un visbeidzot, ka Komisija ir izpildījusi savu pierādīšanas pienākumu un līdz ar to ir ievērojusi nevainīguma prezumpcijas principu. Turpretī, ja tiks atzīts, ka prasītājas dalība apgalvotajā pārkāpumā nav pierādīta apstrīdētajā lēmumā, šis atzinums vien attaisnos apstrīdētā lēmuma atcelšanu tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju.

Par *ABB* iesniegtajiem pierādījumiem

— Lietas dalībnieku argumenti

- ⁹⁶ Prasītāja apgalvo, ka *M.* liecība, kas iesniegta *ABB* vārdā, nav ticama un neļauj secināt vispārējā nolīguma pastāvēšanu.
- ⁹⁷ Pirmkārt, kā nosacīta atbrīvojuma saņēmēja *ABB* esot bijusi motivēta iesniegt apsūdzošus pierādījumus. Turklāt *M.* esot zinājis, ka *ABB* bija ieinteresēta neapstrīdēt tēzi par vispārējo nolīgumu. Taču viņš esot zinājis, ka pret viņu nevar vērst civilprasības sakarā ar viņa paziņojumiem, un viņš esot bijis pārliecināts, ka par viņa liecību pretējā puse neuzdos jautājumus sacīkstes procesā. Tāpat esot bijis acīmredzams, ka *M.* paziņojumi neradīs papildu nelabvēlīgas sekas *ABB*, jo uzņēmuma atbildība esot bijusi pierādīta ar citiem pierādījumiem.
- ⁹⁸ *ABB* griba iesniegt apsūdzošus pierādījumus esot izpaudusies pārrunās ar *M.* ar *ABB* pārstāvja starpniecību, kurš ir iesaistījies, lai koriģētu un precizētu [*M.*] paziņojumus, un noteiktā brīdī esot pat pats atbildējis uz Komisijas jautājumiem.
- ⁹⁹ Otrkārt, *M.* liecība esot tikusi iesniegta vairāk nekā 18 mēnešus pēc *ABB* lūguma atbrīvot no naudas soda.

- 100 Treškārt, *M.* liecība esot bijušā *ABB* darbinieka vienkārša liecība, nevis paziņojums, kas sniegts *ABB* vārdā. Prasītāja uzskata, ka attiecīgo pārrunu laikā šis liecinieks bija pensionējies un tam nebija jārikojas *ABB* interesēs.
- 101 Ceturtkārt, *M.* mutvārdu liecība neesot rūpīgas apdomāšanas rezultāts. Tāpat, tā kā *M.* esot iesniedzis vairākus paziņojumus administratīvajā procesā, iesniegtie pierādījumi esot jāuzskata par pastāvīgi mainīgu paziņojumu virkni, nevis par vienu liecību, kas grozīta pēc pārdomāšanas. Turklāt tas, ka minētā liecinieka iepriekšējās liecības netika tai paziņotas, nozīmē, ka tajās nebija pierādījumu par vispārējo nolīgumu; tas vājinot šī liecinieka vēlāko paziņojumu ticamību.
- 102 Piektkārt, pat ja *M.* bija noteiktu apgalvotās aizliegtās vienošanās aspektu tiešais liecinieks, viņš neesot piedalījies nekādās pārrunās par vispārējo nolīgumu un tostarp neesot piedalījies tā noslēgšanā, kas nozīmējot, ka šajā aspektā viņš nebija tiešais liecinieks.
- 103 Sestkārt, *M.* liecība esot nekonkrēta saistībā ar vispārējā nolīguma izveidošanu, saturu un īstenošanu un tajā neesot minēta nekāda sanāksme vai pārrunas. Prasītāja uzskata, ka *M.* paziņojumi par minēto nolīgumu ir personisks uzskats, nevis pilnīgu un saskanīgu ar nolīgumu saistīto faktu izklāsts.
- 104 Septītkārt, *M.* liecība neesot apstiprināta ar tā paša laika rakstveida pierādījumiem, bet tai pretrunā ir gan *GQ* nolīgums, gan *EQ* nolīgums un citas liecības. Turklāt šī liecinieka paziņojumi nesakrīt ar citiem *ABB* paziņojumiem un esot pretrunā ar pierādījumiem, kurus iesnieguši citi aizliegtās vienošanās dalībnieki.

- 105 Konkrētāk, prasītāja apgalvo, ka *ABB* 2004. gada 11. marta lūgumā atbrīvot no naudas soda nebija iekļauts vispārējā nolīguma apraksts, kā tas ir izklāstīts apstrīdētajā lēmumā, jo *ABB* paziņojumi neļāva uzskatīt, ka prasītāja bija apņēmusies neienākt Eiropas tirgū. Tāpat *V.-A.*, cits *ABB* darbinieks, esot paziņojis, ka viņu *M.* bija informējis par to, ka Eiropa un Ziemeļamerika bija izslēgtas no aizliegtās vienošanās piemērošanas jomas.
- 106 Komisija apstrīd prasītājas argumentu pamatotību.

— Vispārējās tiesas vērtējums

- 107 Pirmkārt, no šī sprieduma 88. un 89. punkta izriet, ka pret pierādījumiem, kurus iesniedzis uzņēmums, kurš lūdzis atbrīvojumu no naudas soda, nav automātiski jāizturas piesardzīgi. Saistībā ar liecību īpašo gadījumu, protams, ir iespējams, ka šāda uzņēmuma darbinieki, kuriem ir jārikojas tā interesēs, ir kopīga vēlme iesniegt tik daudz apsūdzošu pierādījumu, cik iespējams, jo arī viņu sadarbībai procesā var būt pozitīva ietekme uz viņu profesionālajām nākotnes izredzēm. Tomēr, ja tas tā ir, attiecīgie darbinieki arī zina par potenciāli negatīvajām sekām, kādas var būt neprecīzu pierādījumu iesniegšanai un kuras ir vēl ievērojamākas, ņemot vērā apstiprināšanas prasību.
- 108 Turklāt nevar uzskatīt, ka *ABB* iesniegtie pierādījumi nevarēja radīt tai nelabvēlīgas sekas. Proti, tā kā minētie pierādījumi tika iesniegti pirms paziņojuma par iebildumiem nosūtīšanas, nedz *ABB*, nedz tās darbinieki un bijušais darbinieks nevarēja būt droši par iebildumu, kas tiks izvirzīti *ABB*, apmēru un tiešo saturu.

- 109 Attiecībā uz *M.* prasītāja pamatoti apgalvo, ka bijušajam darbiniekam principā vairs nav jārikojas sava bijušā darba devēja interesēs saistībā ar brīvprātīgu sadarbību administratīvā procesā. Tomēr šis apstāklis arī nozīmē, ka principā viņam nav interešu iesniegt neprecīzus pierādījumus šajā kontekstā neatkarīgi no jautājuma par to, vai pret viņu nevar vērst civilprasības un vai viņš zināja, ka par viņa liecību pretējā puse neuzdos jautājumus sacīkstes procesā.
- 110 Ir arī taisnība, ka *ABB* ārējais padomnieks konkrētā intervijas ar *M.* brīdī iejaucās, lai viņam ierosinātu, ka Japānas ražotājiem varētu būt rentabli ienākt Eiropas tirgū, par ko *M.* nešķīta pārliecināts. Līdz ar to ir jāuzskata, ka *M.* izteica šaubas par komerciālajām interesēm spert šādu soli, un šis apstāklis ir jāņem vērā, izvērtējot viņa liecības saturu. Tomēr prasītāja neizskaidro, kāda mērā šī *ABB* ārējā padomnieka iejaukšanās ietekmē *M.* liecības ticamību par citiem aspektiem.
- 111 Otrkārt, tas, ka starp *ABB* lūguma atbrīvot no naudas soda iesniegšanu un pārrunām ar *M.* pagāja noteikts laiks, pats par sevi nemazina iegūto liecību pierādījuma spēku. Protī, ir pamatoti, ka Komisija iegūst papildu pierādījumus izmeklēšanas laikā, lai tās rīcībā būtu visi atbilstošie pierādījumi pārkāpuma izvērtēšanai, it īpaši ņemot vērā attiecīgo uzņēmumu apsvērumus. Taču laiks, kas pagājis starp liecības sniegšanu un faktiem, uz kuriem tā attiecas, var būt nozīmīgs tās ticamības izvērtēšanā, jo liecinieki principā var sniegt detalizētāku un ticamāku liecību par nesenākiem notikumiem. Šajā lietā trīs gadu un trīs mēnešu laiks starp *M.* iesaistīšanos kartelī līdz tā liecības sniegšanai nav pietiekami ilgs, lai ietekmētu to ticamību.

- 112 Treškārt, nešķiet, ka *M.* būtu izteicies kā *ABB* oficiālais pārstāvis. Proti, vispirms šķiet, ka šo lomu bija galvenokārt uzņēmušies *ABB* ārējie padomnieki. Tālāk, kā ir norādīts šī sprieduma 109. punktā, liecības sniegšanas brīdī *M.* vairs nebija *a priori* jārikojas sava bijušā darba devēja interesēs un nav arī norādes, ka viņš vai cits liecinieks būtu sistemātiski sagatavojies pārrunām, konsultējoties ar citiem *ABB* darbiniekiem un izskatot tās rīcībā esošos dokumentus. Visbeidzot, jautājumi, kurus Komisija uzdevusi pārrunu laikā, attiecās nevis uz *ABB* oficiālo nostāju par apskatītajām tēmām, bet drīzāk uz *M.* personīgajām zināšanām.
- 113 Ceturtkārt, prasītāja pamatoti apgalvo, ka *M.* liecības nešķiet esam īpaši dziļu pārdomu rezultāts un ka tās arī nav mainītas pēc papildu pārdomām un pārbaudēm. Proti, liecība tika sniegta mutiski un nekas neliecina par to, ka Komisija iepriekš *M.* rakstveidā būtu uzdevusi jautājumus, nedz par to, ka *M.* būtu pārbaudījis un vēlāk grozījis paziņojumus par vispārējo nolīgumu un šķēršļiem ienākšanai EEZ tirgū.
- 114 Turpretī tas, ka *M.* iesniedza vairākus secīgus paziņojumus, kurus visus Komisija netika paziņojusi, nemazina viņa liecības ticamību. Proti, ir normāli, pirmkārt, ka liecinieks secīgi pauž savu nostāju par jautājuma dažādajiem aspektiem un detaļām un, otrkārt, ka dažiem no šiem paziņojumiem nav nozīmes saistībā ar Komisijas veiktās izmeklēšanas priekšmetu vai ka tie attiecas uz faktiem, kuri ir pārlicenošāk pierādīti ar citiem pierādījumiem.
- 115 Piektkārt, prasītājas apgalvojums, saskaņā ar kuru *M.* neesot bijis tiešais liecinieks, ir jānoraida. Proti, *M.* bija viens no *ABB* pārstāvjiem aizliegtās vienošanās ietvaros no 1988. gada līdz 2002. gadam jeb gandrīz visu tās darbības laiku, toties pati *ABB* bija

viena no galvenajām dalībniecēm. *M.* tādēļ ir tiešs un priviliegēts liecinieks faktiem, kurus viņš izklāstījis.

- 116 Šajā ziņā ir jāatzīst, ka savā liecībā *M.* ir apstiprinājis, ka viņš nav piedalījies vispārējā nolīguma noslēgšanā. Tāpat, iztaujāts par to, vai vispārējā nolīguma tēma ir tikusi apspriesta sanāksmēs, kurās viņš bija piedalījies, *M.* atbildēja, ka to nav bijis nepieciešams minēt, jo šis vispārējais nolīgums esot īstenojies pats no sevis. Tomēr šie apstākļi neatspēko *M.* liecības pierādījuma spēku. Proti, pirmām kārtām, liecinieks ir pilnībā spējīgs sniegt pierādījumus par ilgstošu notikumu, pat ja viņš nav piedalījies tā sākumā. Otrām kārtām, kaut gan *M.* ir paziņojis, ka jautājums par vispārējo nolīgumu nav ticis tieši izskatīts sanāksmēs, kurās viņš bija piedalījies, no viņa liecības izriet, ka, pēc viņa domām, tas tā bija, jo aizliegtās vienošanās dalībnieki minētā nolīguma saturu bija sapratuši, pieņēmuši un īstenojuši, nepastāvot nepieciešamībai pēc tiešām pārrunām.
- 117 Sestkārt, saistībā ar *M.* liecības saturu ir jānorāda, ka viņš paziņoja, ka nolīgums par pašmāju tirgu savstarpējo aizsardzību, kurš bija pirms *GQ* nolīguma, pastāvēja starp Japānas un Eiropas ražotājiem, ka šis nolīgums bija priekšnoteikums nolīgumu noslēgšanai par citiem reģioniem un ka tā noteikumu ievērošana nozīmēja, ka Japānas ražotāji neienāk Eiropas ražotāju pašmājas tirgū, pat ja tie būtu spējīgi to izdarīt tehniskā ziņā. *M.* šajā kontekstā arī izskaidroja paziņošanas un uzskaites mehānismu, kā arī faktu, ka abas ražotāju grupas neapsrieda *GIS* projektus mītnes valstīs un šie projekti netika ieskaitīti *GQ* nolīgumā paredzētajās kvotās.
- 118 Tādējādi *M.* paziņojumi apstiprina vispārējā nolīguma pastāvēšanu, kuru izvirza Komisija, un šos paziņojumus nevar uzskatīt par nekonkrētiem un tādiem, kuros pausts personisks uzskats, jo tie sniedz precizējumus par minētā nolīguma ilgumu, saturu

un dalībniekiem. Precizējumu neesamība par šī nolīguma īstenošanu nav īpaši pārsteidzoša, jo dalībnieku galvenā apņemšanās bija neveikt darbību noteiktos tirgos. Turklāt *M.* raksturoja vispārējā nolīguma daļu, kurai bija nepieciešami īstenošanas pasākumi, proti, paziņošanas un uzskaites mehānismu.

- 119 Septītkārt, jautājums, vai *M.* liecība ir apstiprināta saskaņā ar šī sprieduma 84. punktā minēto judikatūru un vai to atspēko pierādījumi, kas nāk no citiem uzņēmumiem, vai *GQ* nolīgums un *EQ* nolīgums, tiks apskatīts šī sprieduma 129.–195. punktā.
- 120 Saistībā ar apgalvotajām nesaskaņām starp *M.* liecību un citiem pierādījumiem, kurus iesniegusi *ABB*, ir jānorāda, ka *ABB* savos 2004. gada 11. marta apsvērumos skaidri minējusi vispārējā nolīguma pastāvēšanu, saskaņā ar kuru abas Japānas sabiedrības apņēmās nesniegt savus piedāvājumus Eiropas projektiem un Eiropas sabiedrības — nesniegt piedāvājumus Japānas projektiem.
- 121 Šajā ziņā ir normāli, ka *ABB* ir norādījusi uz abām Japānas sabiedrībām, proti, *Japan AE Power Systems Corp.* un *TM T & D*, jo tās paziņojumu iesniegšanas laikā šo kopuzņēmumu ietvaros bija sagrupētas *Fuji*, *Hitachi*, prasītājas un *Toshiba* darbības GIS jomā. Tomēr Komisija bija tiesīga interpretēt šo paziņojumu kā tādu, kas norāda, ka šie uzņēmumi paši piedalījās vispārējā nolīgumā. Proti, sākotnējā lūgumā atbrīvojot no naudas soda *ABB* jau bija precizējusi, ka saskaņā ar tai zināmo kartelis bija pastāvējis

vairāk nekā desmit gadus, kas nozīmē, ka tā tika izveidota ievērojamu laiku pirms *Japan AE Power Systems Corp.* un *TM T & D* izveidošanas.

- 122 Saistībā ar *ABB* darbinieku liecībām ir jānorāda, ka *Wi.* paziņoja, ka Japānas ražotāju neesamība Eiropas tirgū bija Japānas un Eiropas tirgu aizsardzības sistēmas rezultāts, ko pamato tas, ka katra no abām ražotāju grupām nevelējās, lai otra grupa iejauktos tās pašmājas tirgū. Tāpat *P.* atsaucās uz vispārēju nolīgumu ar Japānas uzņēmumiem, saskaņā ar kuru Japānas uzņēmumi netaisījās piedalīties Eiropas tirgū un Eiropas uzņēmumi netaisījās piedalīties Japānas tirgū. Tādējādi *Wi.* un *P.* liecības apstiprina vispārējā nolīguma pastāvēšanu.
- 123 Tas pats ir konstatējams attiecībā uz liecību, ko sniedza *V.-A.* Iztaujāts par jebkāda nolīguma pastāvēšanu starp Japānas un Eiropas ražotājiem, *V.-A.* norādīja, ka pastāv nolīgums starp Japānas un Eiropas ražotājiem, saskaņā ar kuru Eiropas uzņēmumi apņemas “neuzbrukt” Japānas uzņēmumiem Japānas tirgū un *vice versa*. Turklāt *V.-A.* paziņoja, ka ir piedalījies skaidrā sarunā starp Eiropas uzņēmumiem un viena Japānas uzņēmuma pārstāvi tieši par šī nolīguma ievērošanu, kuru izraisīja Japānas uzņēmumu mēģinājumi ienākt Eiropas tirgū.
- 124 Turklāt par apgalvoto noteiktu teritoriju izslēgšanu no pasaules mēroga aizliegtās vienošanās piemērošanas jomas *V.-A.*, pirmkārt, norādīja, ka Ziemeļamerika tika izslēgta īpaša iemesla dēļ, proti, sankciju riska dēļ, kuras izraisītu karteļa atklāšana. Otrkārt, viņš paskaidroja, ka Rietumeiropas valstu izslēgšana nozīmēja, ka Eiropas ražotāji

neapsprieda attiecīgos GIS projektus sanāksmēs, kurās viņš piedalījās un kuras bija par pasaules mēroga aizliegtu vienošanos, kuru iepriekš regulēja *GQ* nolīgums un *EQ* nolīgums, bet gan citā reizē. Tomēr šie paziņojumi ir pilnībā saderīgi ar *M.* liecību.

- 125 Tomēr ir jāatzīst, kā tas tika norādīts šā sprieduma 110. punktā, ka *M.* nebija pārliecināts par Japānas uzņēmumu komerciālajām interesēm ienākt Eiropas GIS projektu tirgū. Tomēr *M.* viedoklis, kuram piekrita *P.*, neietekmē to, ka gan atbilstoši četru *ABB* liecinieku teiktajam, gan pašas *ABB* apgalvotajam Japānas uzņēmumi bija apņēmušies neienākt EEZ tirgū, lai arī tie būtu spējīgi to izdarīt tehniskā ziņā.
- 126 Nobeigumā ir jānorāda, ka *ABB* iesniegtie pierādījumi ir tādi, kas pierāda vispārējā nolīguma pastāvēšanu. Tāpat tie ir saskanīgi attiecībā uz vispārējā nolīguma pastāvēšanu un būtisko saturu.
- 127 Turklāt *ABB* paziņojumi ir sniegti uzņēmuma vārdā un no to satura izriet, ka tie ir pamatoti ar iekšējo izpēti un sarunām ar šā uzņēmuma darbiniekiem. Līdz ar to tiem ir jāpiešķir zināms pierādījuma spēks.
- 128 Četru attiecīgo liecinieku liecības savukārt ir ticamas, jo tās nāk no apstākļu, uz kuriem tās attiecas, aculieciniekiem un no šīs lietas apstākļiem neizriet, ka minētie liecinieki bija motivēti sniegt sagrozītus pierādījumus. Tādējādi tiem ir jāpiešķir liels pierādījuma spēks.

Par *ABB* iesniegto pierādījumu apstiprināšanu

— Lietas dalībnieku argumenti

¹²⁹ Prasītāja apstrīd, ka šajā lietā *ABB* iesniegtie pierādījumi ir pienācīgi apstiprināti.

¹³⁰ Pirmkārt, *Fuji* paziņojumi, kas sniegti tās atbildē uz paziņojumu par iebildumiem, nesot tiešā pretrunā tās interesēm un tādēļ nevar kalpot, lai apstiprinātu vispārējā nolīguma pastāvēšanu. Turklāt *Fuji* esot norādījusi, ka tās neesamība Eiropas GIS preču tirgū bija saistīta ar ekonomiskiem un tehniskiem šķēršļiem. Tāpat, tā kā *Fuji* nav piedalījies visās *GQ* nolīguma sanāksmēs, tai varētu būt atšķirīgs uzskats salīdzinājumā ar citiem dalībniekiem, kuri uzskata, ka vispārējais nolīgums nav pastāvējis.

¹³¹ Otrkārt, tas, ka *Hitachi* noraidīja *Alstom* 2002. gada jūlija piedāvājumu noslēgt nolīgumu par GIS projektiem Eiropā, kurš aptver Centrāleiropu un Austrumeiropu, nesot pierādījums par vispārējā nolīguma pastāvēšanu. Prasītāja uzskata, ka Komisija nav ņēmusi vērā *Hitachi* norādītos komerciālos šķēršļus, kas ierobežo Japānas ražotāju esamību Eiropas tirgū. Turklāt, pieņemot, ka vispārējais nolīgums bija būtisks *GQ* nolīguma funkcionēšanai, atteikums slēgt Eiropas tirgu būtu novedis pie visa nolīguma izjukšanas. Taču tas neesot noticis.

132 Treškārt, tam, ka *Areva* un *Alstom* nav apstrīdējušas vispārējo nolīgumu, neesot nozīmes šajā lietā.

133 Komisija apstrīd prasītājas argumentu pamatotību.

— Vispārējās tiesas vērtējums

134 Pirmkārt, atbildē uz paziņojumu par iebildumiem *Fuji* ir paziņojusi, ka tā zināja par vispārējo nolīgumu, saskaņā ar kuru Japānas ražotāji nemēģināja ienākt Eiropas tirgū, precizējot, ka galvenais iemesls, kādēļ *Fuji* nebija EEZ tirgū, bija tas, ka tā nebija ticami ievērojams GIS projektu piegādātājs Eiropā.

135 Tā kā *Fuji* vismaz netieši atzina, ka tās neesamība Eiropas tirgū daļēji bija vispārējā nolīguma dēļ, tā atzina faktu, kuru Komisija varēja izmantot tās apsūdzībai. Līdz ar to, pretēji tam, ko apgalvo prasītāja, *Fuji* paziņojums ir pretējs *Fuji* interesēm, jo šī pēdējā minētā sabiedrība netieši apstiprināja piedalīšanos pārkāpumā.

136 Protams, *Fuji* paziņojums ir diezgan nekonkrēts, jo tā vienīgi min Japānas ražotāju apņemšanos neienākt Eiropas tirgū. Tomēr, šādi rīkojoties, *Fuji* ir apstiprinājusi būtisko aspektu, kas izriet no *ABB* iesniegtajiem pierādījumiem un kuru Komisija pārmet Japānas ražotājiem. Tādējādi šim paziņojumam ir nozīme šajā lietā.

- 137 Ir arī jānorāda, ka *Fuji* bija otršķirīga loma kartelī, gluži kā to būtībā apgalvo prasītāja. Konkrētāk, kā izriet no apstrīdētā lēmuma preambulas 150. apsvēruma, *Fuji* bija vienīgais Japānas uzņēmums, kas nebija Japānas ražotāju grupas komitejas loceklis, kura bija tostarp atbildīga par abu ražotāju grupu koordinēšanu *GQ* nolīguma ietvaros. Principā ir jāuzskata, ka uzņēmums, kuram ir otršķirīga loma aizliegtās vienošanās ietvaros, zina par aizliegtās vienošanās aptverto nolīgumu būtisko saturu, pat ja šis uzņēmums nezina šīs aizliegtās vienošanās funkcionēšanas detaļas, kā arī visu tās ietvaros notikušo informācijas apmaiņu.
- 138 Turklāt ir taisnība, ka *Fuji* savā paziņojumā ir norādījusi uz tehnisku un komerciālu šķēršļu pastāvēšanu ienākšanai EEZ tirgū. Tomēr šie šķēršļi netika minēti kā vienīgais *Fuji* neesamības iemesls minētajā tirgū, bet vienīgi kā galvenais iemesls. Turklāt, izvirzot dažādus attiecīgos šķēršļus, *Fuji* ir norādījusi uz tās nelielo pasaules tirgus daļu, kuras dēļ tā bija nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar tās lielajiem Eiropas un Japānas konkurentiem. Tādēļ nešķiet, ka tās argumenti šajā ziņā var tikt transponēti uz citu Japānas ražotāju argumentiem.
- 139 Ņemot vērā iepriekš minēto, ir jāsecina, ka *Fuji* paziņojums, kas sniegts tās atbildē uz paziņojumu par iebildumiem, apstiprina *ABB* iesniegtos pierādījumus, tomēr tā pierādījuma spēks ir ierobežots.
- 140 No apstrīdētā lēmuma preambulas 127. apsvēruma izriet, ka 2002. gada 10. jūlija sa-
nāksmē, kurā tika apspriesta aizliegtās vienošanās darbības metožu attīstība pēc tam, kad *Siemens* un *Hitachi* bija atsākušas būt par šīs aizliegtās vienošanās dalībniekiem, *Alstom* iesniedza piedāvājumu, saskaņā ar kuru Eiropas ražotājiem ir jāpaliek Eiropā un Japānas ražotājiem ir jāpaliek Japānā un nav jāmeģina ienākt Eiropas tirgū. Turklāt

šajā apsvērumā ir precizēts, ka nākamajā sanāksmē 2002. gada 15. jūlijā *Hitachi* pārstāvis norādīja, ka *Hitachi* noraida šo piedāvājumu, ka Eiropas ražotāji uz to atbildēja, paziņojot, ka Eiropa, tostarp Centrālā un Austrumeiropa, ir to tirgus un ka tie paredz saglabāt Rietumeiropā praktizētās cenas, un arī norādīja, ka šis jautājums tiks izvirzīts atkal, pat ja tas tā nenotika.

¹⁴¹ *Prima facie* šis 2002. gada 10. un 15. jūlija sanāksmju kopsavilkums, kas ir balstīts uz *Hitachi* iesniegtajiem pierādījumiem, ļauj uzskatīt, ka *Alstom* patiešām ir piedāvājusi noslēgt jaunu nolīgumu, kuru noraidīja *Hitachi* un kurš pēc tam netika apspriests, kas nozīmē, ka vismaz no 2002. gada jūlija nav pastāvējis nekāds nolīgums par Japānas ražotāju rīcību EEZ tirgū.

¹⁴² Tomēr 2002. gada 15. jūlija sanāksmes kopsavilkums, pirmkārt, atklāj, ka *Hitachi* ir noraidījusi nevis ideju par tirgu sadalīšanu kā tādu, bet vienīgi *Alstom* konkrēto piedāvājumu. Otrkārt, šajā kopsavilkumā ir norādīts, ka *Hitachi* bija norādījusi, ka Eiropas ražotāju prasības aptvēra Centrālo un Austrumeiropu, kas ļauj uzskatīt, ka minētā uzņēmuma iebildums attiecās uz šo konkrēto aspektu, nevis uz Rietumeiropas situāciju.

¹⁴³ Tāpat ir jānorāda, ka tas, ka *Alstom* iesniedza attiecīgo piedāvājumu, liek apstrīdēt prasītājas argumentāciju par konkurences stāvokli EEZ tirgū. Proti, pieņemot, kā apgalvo prasītāja, ka Japānas ražotāji netika uztverti kā ticami konkurenti EEZ tirgū nepārvaramu ienākšanas šķēršļu pastāvēšanas dēļ, nolīgums, kas attiecas uz šo pašu

tirgu, būtu bijis patiešām nelietderīgs. Šādā gadījumā Eiropas ražotājiem, zinot par šo apstākli, pateicoties savam privilēģētajam stāvoklim Eiropā, nebūtu bijis nekādas motivācijas piedāvāt šādu nolīgumu. Tomēr no *Hitachi* iesniegtā kopsavilkuma izriet, ka *Alstom* piedāvājums attiecās gan uz EEZ tirgu, gan uz Centrālās un Austrumeiropas tirgu.

¹⁴⁴ Šādos apstākļos ir jāapstiprina interpretācija, saskaņā ar kuru 2002. gada 10. jūlija sanāksmē *Alstom* vispārējo nolīgumu, kura pastāvēšanu apgalvo Komisija, piedāvāja attiecināt arī uz Centrālās un Austrumeiropas valstīm.

¹⁴⁵ Pirmkārt, šī interpretācija nozīmē, ka *Alstom* piedāvājums ir pierādījums tam, ka vispārējais nolīgums pastāvēja minētā piedāvājuma izteikšanas laikā. Otrkārt, šī piedāvājuma noraidīšana no *Hitachi* puses nav jāuzskata par vispārējā nolīguma kā tāda noraidīšanu, bet bija vienīgi atteikšanās to paplašināt. Līdz ar to prasītājas apgalvojums, ka *GQ* nolīgumam esot bijis “jāizjūk” pēc 2002. gada 15. jūlija sanāksmes, ir balstīts uz kļūdaina pieņēmuma.

¹⁴⁶ Ņemot vērā iepriekš minēto, ir jāuzskata, ka *Alstom* piedāvājums, kas pausts 2002. gada 10. jūlijā, apstiprina *ABB* iesniegtos pierādījumus.

¹⁴⁷ Treškārt, kā ir ticis konstatēts šī sprieduma 50. punktā, *Alstom* un *Areva* iespējami neitrālā nostāja nevar tikt interpretēta kā pierādījums par vispārējā nolīguma pastāvēšanu. Līdz ar to šis apstāklis nevar apstiprināt *ABB* iesniegtos pierādījumus.

Par paziņošanas un uzskaites mehānismu

— Lietas dalībnieku argumenti

- ¹⁴⁸ Prasītāja apgalvo, ka paziņošanas un uzskaites mehānisma pastāvēšana ir mazticama un nav pierādīta.
- ¹⁴⁹ Pirmkārt, Japānas ražotāji neesot tikuši uztverti kā konkurences draudi Eiropas tirgū, tādējādi neesot bijis nepieciešams tiem piedāvāt kompensāciju ar minētā mehānisma palīdzību. Prasītāja uzskata, ka, lai gan paziņošanas mehānisma mērķis bija nodrošināt uzskaiti, Eiropas ražotāji neesot bijuši motivēti to īstenot.
- ¹⁵⁰ Otrkārt, ņemot vērā *GQ* nolīguma precīzo būtību, būtu mazticams, ka pašā nolīgumā vai vēlākajos dokumentos nav minēts paziņošanas un uzskaites mehānisms.
- ¹⁵¹ Treškārt, Komisijas tēze esot balstīta uz obligātu un sistemātisku paziņošanu, jo vienīgi mehānisms, kas aptver vismaz būtisku attiecīgo GIS projektu daļu, varēja ļaut Japānas ražotājiem uzraudzīt un pārbaudīt uzskaites procesus. Šajā lietā Komisija nav juridiski pietiekami pierādījusi ne paziņošanas un uzskaites mehānisma pastāvēšanu, ne šī mehānisma sistemātisko raksturu.

- 152 Šajā ziņā savās liecībās *M.* un *P.* esot norādījuši, ka ar Japānas uzņēmumiem netika pārrunāti GIS projektu Eiropā saraksti un šo projektu piešķiršana. Turklāt attiecīgie saraksti neļaujot pierādīt sistemātiskas paziņošanas pastāvēšanu.
- 153 *Hitachi* paziņojumi, kurus tā paudusi savā apžēlošanas lūgumā un savā atbildē uz paziņojumu par iebildumiem, paši par sevi esot vienīgi *Hitachi* veiktā faktu interpretācija. Katrā ziņā šādi paziņojumi neattiecas uz periodu pēc tam, kad *Hitachi* beidza būt par aizliegtās vienošanās dalībnieci 1999. gadā. Turklāt *Hitachi* esot iesniegusi papildu atbildi uz paziņojumu par iebildumiem, kas samazinot sākotnējā atbildē pausto paziņojumu vērtību. Tāpat, ņemot vērā *Hitachi* apžēlošanas lūguma precizitātes līmeni, attiecīgajiem paziņojumiem, kas tikuši iesniegti vēlāk, nav nekādas ticamības.
- 154 Turklāt Komisija apstrīdētā lēmuma preambulas 148. un 162. apsvērumā pati atzīstot, ka paziņošana nevarēja notikt regulāri. *Fuji* esot apstiprinājusi šo aspektu savā atbildē uz paziņojumu par iebildumiem, un *Hitachi* to neesot apstrīdējusi savos paziņojumos par paziņošanu un uzskaiti. Saistībā ar *EQ* nolīguma saturu prasītāja norāda, pirmkārt, ka tā nezināja par šī dokumenta pastāvēšanu un ka tādēļ tam nav nozīmes saistībā ar prasītāju. Otrkārt, saskaņā ar minētā nolīguma 2. pielikumu GIS projektu Eiropā paziņošana Japānas ražotājiem esot bijusi labprātīga, nevis obligāta.
- 155 Komisija apstrīd prasītājas argumentu pamatotību.

— Vispārējās tiesas vērtējums

- ¹⁵⁶ Pirmkārt, ir jānorāda, ka Komisijas apgalvojumi par paziņošanas un uzskaites mehānismu nav balstīti vienīgi uz tēzi, saskaņā ar kuru Japānas ražotāji tika uzverti kā ticami konkurenti EEZ tirgū. Proti, Komisija uzskata, ka ir savākusi pozitīvus pierādījumus par minētā mehānisma pastāvēšanu. Šādos apstākļos ir jāizvērtē, kāda ir pierādījuma vērtība Komisijas izvirzītajiem pierādījumiem, lai pārbaudītu, vai tie juridiski pietiekami pierāda paziņošanas un uzskaites mehānisma pastāvēšanu.
- ¹⁵⁷ Šajā kontekstā prasītājas arguments, saskaņā ar kuru, lai gan paziņošanas mērķis bija nodrošināt uzskaiti, Eiropas ražotāji nekādā veidā neesot bijuši motivēti to īstenot, nav nekādā veidā pamatots. Tas ir balstīts vienīgi uz paziņošanas un uzskaites mehānisma kā izolēta elementa izvērtēšanu. Tomēr šī pieeja neatbilst Komisijas nostājai, kāda tā ir apkopota šī sprieduma 90. punktā un saskaņā ar kuru minētais mehānisms ietilpst vispārējā nolīguma plašākā kontekstā.
- ¹⁵⁸ Otrkārt, lai gan ir taisnība, ka paziņošanas un uzskaites mehānismam bija nepieciešami noteikti īstenošanas pasākumi, tie nebija īpaši sarežģīti, jo būtībā tos veidoja tas, ka Eiropas ražotāju grupa paziņoja noteiktus datus Japānas ražotāju grupai un šī paziņošana turklāt notika vienlaicīgi ar paziņošanu saskaņā ar *GQ* nolīgumu par GIS projektiem ārpus EEZ. Tāpēc, ņemot vērā arī aizliegtās vienošanās dalībnieku gribu, kuru apstiprina apstrīdētā lēmuma preambulas 170.–176. apsvērumā minētie organizatoriskie un tehniskie piesardzības pasākumi, samazināt minētās vienošanās atklāšanas risku, nevar konstatēt, ka šādiem pasākumiem būtu bijuši nepieciešami rakstveida noteikumi.

- 159 Treškārt, *M.* savā liecībā ir skaidri apstiprinājis paziņošanas un uzskaites mehānisma pastāvēšanu. Viņš arī ir paziņojis, ka šis mehānisms neattiecās uz GIS projektiem mītnes valstīs, proti, Japānā un noteiktās Eiropas valstīs.
- 160 Mehānisma, kas izpaudās kā GIS projektu EEZ vērtības uzskaitē vispasaules kvotā, kas paredzēta *GQ* nolīgumā, pastāvēšana arī ir tikusi apstiprināta *ABB* paziņojumos.
- 161 Taču, kā norāda prasītāja, no *ABB* iesniegtajiem projektu sarakstiem neizriet, ka GIS projekti EEZ tika regulāri paziņoti Japānas ražotājiem. Tādēļ attiecīgie saraksti neesot pierādījums paziņošanas un uzskaites mehānismam.
- 162 Saistībā ar pierādījumiem, kas nāk no *Hitachi*, ir jānorāda, ka, lasīts kopsakarā ar teikumiem, kas ir tieši pirms tā, paziņojumā, saskaņā ar kuru *Siemens* regulāri izsūtīja tabulas, kurās bija shēmas par daļu no GIS projektiem, kas piešķirti dažādajiem aizliegtās vienošanās dalībniekiem, ir norāde uz GIS projektiem ārpus EEZ. Līdz ar to šim paziņojumam arī nav nozīmes saistībā ar paziņošanas un uzskaites mehānisma, kādu to apgalvo Komisija un kas esot attiecies uz GIS projektiem EEZ, pierādīšanu.
- 163 Taču savā atbildē uz paziņojumu par iebildumiem *Hitachi* ir paziņojusi, ka, pirms tā beidza būt par aizliegtās vienošanās dalībnieci 1999. gadā, Eiropas ražotāji paziņoja Japānas ražotājiem detalizētu informāciju par GIS projektiem, kurus tie plānoja piegādāt Eiropā, lai šos projektus varētu ņemt vērā, nosakot GIS projektu kvotu ārpus EEZ, kura tiek piešķirta abām ražotāju grupām saskaņā ar *GQ* nolīgumu.

- 164 Šis paziņojums tieši apstiprina paziņošanas un uzskaites mehānisma, kuru min Komisija, pastāvēšanu līdz 1999. gadam. Turklāt tā pierādījuma spēks ir augsts divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, minētais paziņojums ir pretējs *Hitachi* interesēm, jo tas norāda uz saikni starp slepenajām darbībām EEZ un Japānas ražotājiem un līdz ar to ir apsūdzošs pierādījums. Otrkārt, no atbildes uz paziņojuma par iebildumiem attiecīgā izvilkuma izriet, ka *Hitachi* nezināja par secinājumiem, kurus varēja izdarīt no šī paziņojuma.
- 165 Turklāt, kā ticis norādīts šī sprieduma 54. punktā, *Hitachi* nav grozījusi savu paziņojumu par paziņošanas un uzskaites mehānismu faktisko saturu, kuri sniegti tās papildu atbildē uz paziņojumu par iebildumiem.
- 166 Turklāt tas, ka paziņošanas un uzskaites mehānisms nav minēts *Hitachi* apžēlošanas lūgumā pirms atbildes uz paziņojumu par iebildumiem, nemazina šī uzņēmuma paziņojumu par minēto mehānismu pierādījuma spēku. Proti, ir normāli, ka procesa gaitā uzņēmums precizē savu nostāju par noteiktiem lietas apstākļiem, it īpaši pēc paziņojuma par iebildumiem nosūtīšanas, kurā ir formāli izklāstīti Komisijas konstatētie pierādījumi.
- 167 *Fuji* savukārt atbildē uz paziņojumu par iebildumiem ir norādījusi, ka informācija par GIS projektu piešķiršanu Eiropas valstīs, kas izslēgtas no *GQ* nolīguma piemērošanas jomas, netika sistemātiski sniegta Japānas ražotājiem un ka tādējādi *Fuji* nezināja par *EQ* nolīguma darbību.

- 168 Tomēr ir jānorāda, pirmkārt, ka *Fuji* nostāja nav pretrunā tās interesēm, jo tā vēlas apstrīdēt jebkāda EKL 81. panta un EEZ līguma 53. panta pārkāpuma pastāvēšanu. Tādēļ tai ir mazāks pierādījuma spēks nekā atbilstošajiem pierādījumiem, ko iesniegušas *ABB* un *Hitachi*. Otrkārt, ir jānorāda, ka ar *Fuji* otršķirīgo lomu karteli, par kuru atgādināts šā sprieduma 137. punktā, var izskaidrot to, ka *Fuji* nesaņēma visu informāciju no Eiropas ražotāju grupas. Arī šā apstākļa dēļ ir jāapšauba *Fuji* paziņojumu ticamība šajā aspektā salīdzinājumā ar pierādījumiem, kurus iesniegušas *ABB* un *Hitachi*, kuras bija attiecīgo grupu komiteju dalībnieces un tādēļ bija daudz ciešāk saistītas ar apgalvotās aizliegtās vienošanās darbības detaļām.
- 169 Saistībā ar *EQ* nolīgumu ir jānorāda, ka saskaņā ar *EQ* nolīguma 2. pielikuma daļas "E (E-Members)" 4. punktu Eiropas ražotāji "lemj par Eiropas projektu paziņošanu [Japānas ražotāju grupai]". No 2. pielikuma konteksta izriet, ka informācijas paziņošanai bija jānotiek pirms attiecīgo GIS projektu piešķiršanas.
- 170 Turpretī šī klauzula neattiecas uz jau piešķirto projektu monitoringu. Līdz ar to, lai gan minētās klauzulas saturs ir norāde, kas ļauj uzskatīt, ka Japānas ražotāji tika uzverti kā ticami konkurenti saistībā ar noteiktu GIS projektu piegādi EEZ (skat. šī sprieduma 184.–191. punktu), tajā paredzētie pasākumi nav daļa no paziņošanas un uzskaites mehānisma, kā to apgalvo Komisija. Tādēļ gan *EQ* nolīguma 2. pielikumam, gan norādēm uz šī pielikuma saturu, kuras sniegtas apstrīdētā lēmuma preambulas 148. un 162. apsvērumā, nav nozīmes saistībā ar šī paša mehānisma pierādīšanu.
- 171 Ņemot vērā visu iepriekš minēto, ir jāsecina, ka paziņošanas un uzskaites mehānisma pastāvēšana ir tikusi juridiski pietiekami pierādīta ar pierādījumiem, ko iesniedza *ABB* un kurus apstiprināja *Hitachi* paziņojumi tās atbildē uz paziņojumu par iebildumiem.

- 172 Pretēji prasītājas apgalvotajam no iepriekšējā punktā minētajiem pierādījumiem neizriet, ka paziņošanas un uzskaites mehānisms tika īstenots neregulāri un diskrecionārā veidā. Proti, lai gan *ABB* un *Hitachi* paziņojumos un *M.* liecībā šis jautājums nav tieši apskatīts, no attiecīgajos dokumentos izmantotajiem formulējumiem skaidri izriet, ka paziņošana tika īstenota regulāri un piemērota visiem dalībniekiem un attiecīgajiem projektiem. Kā ir izskaidrots šā sprieduma 168. punktā, *Fuji* paziņojumi savukārt ir mazāk ticami šajā aspektā nekā *ABB* un *Hitachi* iesniegtie pierādījumi. Turklāt šā sprieduma 170. punktā jau ir norādīts, ka *EQ* nolīguma 2. pielikums neattiecas uz paziņošanu un uzskaiti, kā to apgalvo Komisija, un līdz ar to tam nav nozīmes šajā ziņā.
- 173 Saistībā ar paziņošanas un uzskaites mehānisma īstenošanas periodu *ABB* paziņojumos nav norādīts konkrēts periods un tātad šos paziņojumus *a priori* var interpretēt kā tādus, kas attiecas uz visu pārkāpumu. Savukārt *M.* paziņojumi attiecas uz periodu, kurā viņš ir piedalījies aizliegtās vienošanās darbībā, proti, no 1988. gada līdz 2002. gada jūnijam. Tomēr, tā kā šā sprieduma 84. punktā ir norādīts, ka *ABB* iesniegtie pierādījumi ir jāapstiprina ar citiem pierādījumiem, ir jānorāda, ka *Hitachi* paziņojumi attiecas uz periodu pirms tam, kad tā pārtrauca būt par aizliegtās vienošanās dalībnieci 1999. gadā. Tādēļ ir jāuzskata, ka paziņošanas un uzskaites mehānisma pastāvēšana ir pierādīta saistībā ar šo pēdējo minēto periodu.
- 174 Saistībā ar paziņošanas un uzskaites mehānisma nozīmi sakarā ar vispārējā nolīguma pastāvēšanas pierādīšanu ir jāuzskata, ka šis mehānisms ir nozīmīga norāde par to, ka Eiropas ražotāji uztvēra Japānas ražotājus kā ticamus iespējamus konkurentus EEZ tirgū. Proti, ja pieņem, ka Eiropas tirgū Japānas ražotāji faktiski nebūtu varējuši ieņemt sakarā ar ienākšanas šķēršļu pastāvēšanu, Eiropas ražotājiem nebūtu bijis iemesla paziņot noteiktu GIS projektu EEZ piešķiršanas rezultātus un *a fortiori* uzskaitīt šos

pašus projektus kopējā “Eiropas” kvotā, kas paredzēta *GQ* nolīgumā, jo šī uzskaitē liegtu tiem daļu no *GIS* projektiem reģionos, kuri paredzēti *GQ* nolīgumā. Līdz ar to šāda paziņošanas un uzskaites mehānisma pastāvēšana nozīmē, ka Japānas uzņēmumi būtu varējuši ienākt Eiropas tirgū. Tie to neveica, jo bija apņēmušies to nedarīt apmaiņā pret lielāku *GIS* projektu daļu ārpus EEZ. Tādējādi attiecīgais mehānisms ir saikne starp slepenajām darbībām EEZ un Japānas ražotājiem un tādēļ — netiešs pierādījums vispārējā nolīguma pastāvēšanai.

- 175 Ņemot vērā visu iepriekš minēto, ir jāsecina, ka tas, ka Japānas ražotāju grupai tika regulāri paziņoti noteikti *GIS* projekti EEZ pēc to piešķiršanas un notika šo pašu projektu uzskaitē *GQ* nolīgumā paredzētajā kopējā “Eiropas” kvotā par periodu no 1988. gada līdz *Hitachi* uzņēmuma izstāšanās no aizliegtās vienošanās 1999. gadā, ir pierādīts ar *ABB* paziņojumiem, *Hitachi* paziņojumiem un *M.* liecību. Turklāt attiecīgais mehānisms ir netiešs pierādījums vispārējā nolīguma pastāvēšanai, uz ko atsaucas Komisija.

Par pierādījumiem, kas, iespējams, atspēko vispārējā nolīguma pastāvēšanu

— Lietas dalībnieku argumenti

- 176 Pirmkārt, prasītāja apgalvo, ka dokumentos, kas izstrādāti faktu notikšanas laikā, nav atsauces uz vispārējo nolīgumu. Tā uzskata, ka, lai gan *GQ* nolīgumā un *EQ* nolīgumā ir paredzēti noteikumi par aizliegtās vienošanās funkcionēšanu, no to piemērošanas jomas ir izslēgta Eiropa. Tomēr esot mazticams, ka attiecīgajos nolīgumos vispār nav minēts viens no šiem aizliegtās vienošanās būtiskajiem elementiem. Prasītāja uzskata,

ka, lai gan GIS ražotājiem bija nodoms izveidot vispasaules aizliegto vienošanos, sev rezervējot mītnes valstu tirgus, tie drīzāk būtu paredzējuši drošības klauzulas savā rakstveida nolīgumā, nevis izslēguši attiecīgās teritorijas no tā piemērošanas jomas un pamatojušies uz nerakstītu nolīgumu.

177 Tādējādi prasītāja uzskata, ka *GQ* nolīgums un *EQ* nolīgums nevar tikt uzskatīti par dokumentāliem pierādījumiem par vispārējā nolīguma pastāvēšanu. Tas vēl jo vairāk esot taisnība, jo Japānas ražotāji neesot piedalījušies *EQ* nolīgumā un par to neesot zinājuši.

178 Turklāt *EQ* nolīgums apstiprinot faktu, ka Japānas ražotāji neradīja ticamus draudus Eiropas tirgū, jo tajā bija paredzēts saistībā ar Eiropas projektiem, ka vienīgi Eiropas ražotāji iesniedz palīgpiedāvājumus. Tas nozīmējot, ka Eiropas klienti nebūtu par ticamu uzskatījuši piedāvājumu, kas nāk no Japānas ražotāja.

179 Otrkārt, prasītāja piebilst, ka tās darbinieki nezināja par vispārējo nolīgumu un ka neviens no tiem nebija piedalījies ar to saistītās darbībās.

180 Tāpat Komisija neesot ņēmusi vērā pierādījumus, ieskaitot liecības, kuras iesniegusi prasītāja, *Hitachi*, *Siemens*, *Toshiba* un *VA TECH*, kas nozīmējot, ka vispārējais nolīgums nekad nav pastāvējis.

181 Šajā ziņā *Siemens* un *VA TECH* iesniegto pierādījumu pierādījuma vērtība ir vēl lielāka, jo šiem diviem uzņēmumiem nebija interešu noliegt vispārējā nolīguma pastāvēšanu, tā kā to piedalīšanās pārkāpumā bija pierādīta ar citiem pierādījumiem.

182 Komisija apstrīd prasītājas argumentu pamatotību.

— Vispārējās tiesas vērtējums

183 Pirmkārt, starp lietas dalībniekiem nav strīda par to, ka *GQ* nolīgumā ir paredzēta aizliegtas vienošanās par GIS projektiem organizēšana pasaules mērogā. Tomēr, pirmām kārtām, kā apgalvo prasītāja, šajā nolīgumā nav minēts vispārējais nolīgums un, otrām kārtām, saskaņā ar tā 2. pielikumu minētais nolīgums izslēdz no tā piemērošanas jomas Japānu, divpadsmit tā laika Eiropas Kopienas dalībvalstis, kā arī piecas citas Rietumeiropas valstis.

184 *EQ* nolīgums savukārt ir īstenošanas nolīgums *GQ* nolīgumam, kurš tostarp attiecas uz kopējās “Eiropas” kvotas, kas paredzēta pēdējā minētajā līgumā, sadalīšanu. *EQ* nolīgumu noslēdza vienīgi Eiropas uzņēmumi. Līdz ar to prasītāja nebija tā dalībiece. Turklāt šajā nolīgumā nav tieši minēts vispārējais nolīgums.

185 Šādos apstākļos nav jāuzskata, ka *GQ* nolīgums ir dokumentāls pierādījums vispārējā nolīguma pastāvēšanai.

186 Tomēr tas, ka *GQ* nolīguma un *EQ* nolīguma tekstā nav tieši minēts šis nolīgums, nenozīmē, ka šāds nolīgums nav pastāvējis. Proti, tāda ražotāju grupas apņemšanās neienākt tirgū, kas rezervēts citai grupai, kā apņemšanās, kuru Komisija pārmet Japānas ražotājiem, ir balstīta uz vienkāršu ideju, kas viegli var tikt īstenota. Tāpat šai īstenošanai principā nav nepieciešama attiecīgo uzņēmumu savstarpēja sadarbība. Līdz ar to šāda apņemšanās var pienācīgi pastāvēt kā nerakstīts nolīgums, kas turklāt ļauj samazināt tā atklāšanas risku.

187 Tāpat, tā kā Japānas ražotāji nebija *EQ* nolīguma dalībnieki, pienākums iesniegt palīgpieņēmumus, kurš noteikts tā 6. panta 4. punktā, nevarēja uz tiem attiekties. Līdz ar to šī klauzula nenozīmē, ka Japānas ražotāji tika uztverti kā potenciālie konkurenti EEZ tirgū.

188 Vēl ir jānorāda, gluži kā ticis norādīts šī sprieduma 169. punktā, ka saskaņā ar *EQ* nolīguma 2. pielikuma daļas "E (E-Members)" 4. punktu Eiropas ražotāji varēja lemt par noteiktu GIS projektu paziņošanu Japānas ražotāju grupai pirms attiecīgo GIS projektu piešķiršanas.

189 Šis aspekts zināmā mērā ļauj noraidīt prasītājas argumentu, jo ar to tiek norādīts, ka Eiropas ražotāji uzskatīja, ka Japānas ražotāji varēja būt vismaz ieinteresēti noteiktu GIS projektu piešķiršanas procesā EEZ un ka līdz ar to tie bija potenciāli konkurenti saistībā ar šādiem projektiem.

- 190 Tomēr nekas ne *EQ* nolīgumā, ne citos Komisijas iesniegtajos pierādījumos nepierāda, ka attiecīgo mehānismu bija īstenojuši Eiropas ražotāji vai ka Japānas ražotāji zināja par tā pastāvēšanu.
- 191 Tādēļ *EQ* nolīgums ir vienīgi norāde, kas ļauj uzskatīt, ka Japānas ražotāji tika uzskatīti par ticamiem konkurentiem saistībā ar noteiktu GIS projektu piegādi EEZ, kā to apgalvo Komisija.
- 192 Otrkārt, Komisija nav pieļāvusi kļūdu, uzskatot, ka *ABB* paziņojumi un liecības, *Fuji* paziņojumi par vispārējā nolīguma pastāvēšanu, kā arī prasītāju paziņojumi par paziņošanu un ieskaitīšanu ir jāuzskata par tādiem, kuriem ir lielāks pierādījuma spēks nekā prasītājas, *Hitachi*, *Siemens*, *Toshiba* un *VA TECH* apgalvojumiem un iesniegtajiem pierādījumiem par to, ka vispārējais nolīgums nav bijis.
- 193 Konkrētāk, atšķirībā no pierādījumu pirmās grupas attiecīgie apstrīdējumi nav pret runā attiecīgo uzņēmumu interesēm, jo tie vēlas apstrīdēt jebkāda EKL 81. panta un EEZ līguma 53. panta pārkāpuma pastāvēšanu. Šis konstatējums arī attiecas uz darbinieku un bijušo darbinieku liecībām, jo, pirmām kārtām, tās principā nav neatkarīgi pierādījumi, kā tas ir izklāstīts šā sprieduma 59. punktā. Otrām kārtām, saistībā ar vispārējo nolīgumu ir jānorāda, ka liecībās nav nekādu papildu pierādījumu salīdzinājumā ar tiem, kurus iesnieguši paziņojuma par iebildumiem adresāti.
- 194 Turklāt nevar uzskatīt, ka Eiropas uzņēmumi, ieskaitot *Siemens* un *VA TECH*, nav bijuši ieinteresēti apstrīdēt vispārējā nolīguma pastāvēšanu, jo šo nolīgumu Komisija paziņojumā par iebildumiem ir interpretējusi kā tādu, kas ir slepens nolīgums starp Eiropas un Japānas ražotājiem par EEZ tirgu un kas līdz ar to ir EKL 81. panta un

EEZ līguma 53. panta pārkāpums. Tomēr šāds konstatējums būtu nelabvēlīgs Eiropas ražotāju interesēm vismaz potenciāli, ja Komisija nebūtu varējusi pietiekami juridiski pierādīt pret tiem izvirzītos pārējos iebildumus.

- ¹⁹⁵ Ņemot vērā iepriekš minēto, ir jāsecina, ka prasītājas iesniegtie pierādījumi neatspēko Komisijas izvirzītos pierādījumus par vispārējā nolīguma pastāvēšanu.

Par GIS projektu piešķiršanu EEZ

— Lietas dalībnieku argumenti

- ¹⁹⁶ Prasītāja apgalvo, ka izvirzītie pierādījumi nepierāda, ka tā ir piedalījusies GIS projektu sadalīšanā EEZ.

- ¹⁹⁷ Prasītāja atzīst, ka ir piedalījusies sanāsmēs ar Eiropas ražotājiem, bet apgalvo, ka tās attiecās vienīgi uz *GQ* nolīgumu un līdz ar to nebija EKL 81. panta un EEZ 53. panta pārkāpums.

- 198 Prasītāja arī apstrīd apgalvojumu, saskaņā ar kuru Japānas ražotāji dažreiz plānoja iesniegt piedāvājumus saistībā ar GIS projektiem EEZ. Tā precizē, ka, izņemot vienu gadījumu, aizliegtās vienošanās darbības laikā tā nekad no Eiropas sabiedrībām nebija saņēmusi uzaicinājumu iesniegt piedāvājumu.
- 199 Saistībā ar dažādajiem pierādījumiem, kas izvirzīti apstrīdētajā lēmumā, prasītāja norāda, ka tā nekad nav zinājusi par *ABB* un *Fuji* iesniegtajiem projektu sarakstiem. Tā skaidri noliedz, ka bija zinājusi par 1997. gada Spānijas projektu “MSP via GC”, saistībā ar kuru tā esot paudusi interesi saskaņā ar vienu no *ABB* iesniegtajiem projektu sarakstiem.
- 200 Tāpat pierādījumi, kas nāk no *VA TECH* un kas izvirzīti apstrīdētā lēmuma preambulas 204. apsvērumā, neļaujot konstatēt saikni starp GIS projektiem EEZ un prasītāju vai citu Japānas ražotāju.
- 201 Komisija apstrīd prasītājas argumentu pamatotību.

— Vispārējās tiesas vērtējums

- 202 Lietas materiālos nav pierādījumu, kas ļautu uzskatīt, ka GIS projekti EEZ tika apspriesti *GQ* nolīguma sanāksmēs, kurās piedalījās aizliegtās vienošanās Japānas dalībnieki.

203 Tāpat no *ABB* iesniegtajiem projektu sarakstiem neizriet, ka GIS projekti EEZ tika apspriesti ar Japānas ražotājiem, izņemot apgalvoto prasītājas interesi par “MSP via GC” projektu Spānijā. Nevar izslēgt, ka norāde *ABB* iesniegtajā projektu sarakstā uz prasītājas interesi par minēto projektu ir kļūda, ņemot vērā attiecīgo projektu saraksta garumu un to, ka Komisija nav identificējusi citas lietas, kurās Japānas ražotājs būtu izrādījis interesi par GIS projektu EEZ. Katrā ziņā *ABB* iesniegtā projektu saraksta saturu par “MSP via GC” projektu neapstiprina citi pierādījumi, tostarp *Fuji* projektu saraksts, un tādēļ to nevar ņemt vērā šajā ziņā.

204 Turklāt, kad Komisija apstrīdētā lēmuma preambulas 125. apsvērumā norāda, ka Japānas ražotāji dažreiz plānoja piedalīties Eiropas konkursos, bet kopumā noraidīja šos uzaicinājumus un paziņoja attiecīgos projektus Eiropas ražotājiem, tā pamatojas vienīgi uz *ABB* paziņojumiem un tās darbinieku liecībām. Tāpēc, tā kā šis apgalvojums nav apstiprināts ar citiem pierādījumiem, to nevar ņemt vērā.

205 Visbeidzot, *VA TECH* pārstāvja rakstveida piezīmēs, kas minētas apstrīdētā lēmuma preambulas 204. apsvērumā, pirmkārt, ir atsauce uz GIS projektiem EEZ un, otrkārt, norāde uz to, ka ir nepieciešams pārrunāt GIS projektu “paku” ar Japānas ražotājiem. Tomēr abus attiecīgos izvilkumus šķir vairākas lappuses ar piezīmēm par citiem jautājumiem. Turklāt uzreiz pirms norādes par Japānas ražotājiem ir citas norādes par GIS projektu ārpus EEZ. Šādos apstākļos šīs norādes neļauj secināt par Japānas uzņēmumu interesi par GIS projektiem Eiropā.

206 Ņemot vērā visu iepriekš minēto, ir jāsecina, ka nav pierādīts, ka Japānas uzņēmumi bija piedalījušies GIS projektu piešķiršanā EEZ.

Kopējais vērtējums

— Lietas dalībnieku argumenti

207 Vispirms prasītāja norāda, ka, pretēji tam, ko apgalvo Komisija, abu ražotāju grupu pašmāju tirgi nebija jāaizsargā. Tā uzskata, ka nepastāvēja ne risks, ne briesmas, ka Japānas ražotāji kļūtu konkurenti Eiropas tirgū un *vice versa*. Prasītāja arī norāda, ka tā tika vienīgi izņēmuma kārtā uzaicināta iesniegt piedāvājumu saistībā ar GIS projektu EEZ aizliegtās vienošanās apgalvotā darbības laikā.

208 Prasītāja piebilst, ka vispārējā nolīguma priekšmets un saturs nav pierādīts. Tā uzskata, ka Komisijas izvirzītie pierādījumi neidentificē ne vispārējā nolīguma dalībniekus, ne tā noslēgšanas datumu, ne tā likteni pēc tam, kad *Siemens* un *Hitachi* beidza piedalīties aizliegtās vienošanās darbībā 1999. gadā. Tādējādi *ABB* iesniegtie pierādījumi nepierādot slepena nolīguma pastāvēšanu, bet ir vienīgi “neapzināta izpaušme” tam, ka Japānas ražotāji nevarēja ienākt Eiropas tirgū un *vice versa*.

209 Turklāt Komisija neesot ņēmusi vērā sekas, kādas bija tam, ka *Siemens* un *Hitachi* beidza būt aizliegtās vienošanās dalībnieki. Prasītāja uzskata, ka, pieņemot, ka dalībnieki

attiecīgo mītnes valstu tirgos savstarpēji radīja ticamus konkurences draudus, vispārējais nolīgums būtu bijis pavājināts sakarā ar divu galveno *GQ* nolīguma dalībnieku izstāšanos. Turklāt to divu gadu laikā, kuros *Siemens* un *Hitachi* nebija piedalījušās nolīgumā, *Hitachi* esot reģistrējusi preču pārdošanu Eiropā un *Siemens* esot reģistrējusi preču pārdošanu Japānā.

²¹⁰ Visbeidzot, prasītāja apgalvo, ka nav jāņem vērā Komisijas apgalvojumi par “mītnes valstīm” un paziņošanas un uzskaites mehānisma atbilstību. Tā uzskata, ka šie apgalvojumi, it īpaši tas, ka Japānas uzņēmumi zināja par “mītnes valstīm”, nav apstiprināti ar citiem pierādījumiem kā vienīgi ar *M.* liecību. *M.* paziņojumi, ka mītnes valstu identitāte un piederība bija noteikta, nebija jāapspriež un notika pirms *GQ* nolīguma, esot pretrunā citiem Komisijas izvirzītajiem pierādījumiem, saskaņā ar kuriem šie pierādījumi ir mainījušies laika gaitā. Līdz ar to *M.* liecība neesot ticama šajā aspektā.

²¹¹ Komisija apstrīd prasītājas argumentu pamatotību.

— Vispārējās tiesas vērtējums

²¹² No šī sprieduma 107.–175. punktā veiktā vērtējuma izriet, pirmkārt, ka *ABB* paziņojumi un tās darbinieku un bijušā darbinieka liecības norāda, ka pastāvēja nolīgums, saskaņā ar kuru Eiropas un Japānas ražotāji ir savstarpēji apņēmušies neienākt otras

grupas pašmāju tirgū. Šie pierādījumi ļauj arī identificēt nolīguma puses, tostarp prasītāju, un secināt, ka, lai gan tas, iespējams, bija noslēgts pirms *GQ* nolīguma, tas bija noslēgts, vēlākais, *GQ* nolīguma noslēgšanas laikā.

- 213 Otrkārt, iepriekš minētā savstarpējā nolīguma pastāvēšanu apstiprina piedāvājums, kuru *Alstom* puda 2002. gada 10. jūlija sanāksmē. Japānas uzņēmumu apņemšanās neienākt Eiropas tirgū pastāvēšanu arī apstiprina *Fuji* paziņojumi.
- 214 Treškārt, no *ABB* paziņojumiem un liecības, kuru apstiprina *Hitachi* paziņojumi, izriet, ka Japānas ražotāji vismaz periodā no 1988. gada līdz 1999. gadam piekrita regulāri paziņot noteiktu GIS projektu piešķiršanas EEZ rezultātus un to ieskaitīšanu kopējā “Eiropas” kvotā, kas paredzēta *GQ* nolīgumā. Tāpat saskaņā ar *EQ* nolīguma 2. pielikuma daļas “E (E-Members)” 4. punktu Eiropas ražotāji bija paredzējuši iespēju paziņot Japānas ražotājiem noteiktu GIS projektu EEZ detalizētu informāciju pirms to piešķiršanas. Šie divi faktori — pretēji prasītājas apgalvojotajam — norāda, ka Japānas ražotāji tika uzskatīti par ticamiem konkurentiem saistībā ar noteiktu GIS projektu piegādi EEZ, bet šie ražotāji bija apņēmušies neienākt Eiropas tirgū apmaiņā pret lielāku GIS projektu daļu citos reģionos. Tādēļ tie ir netieši pierādījumi par savstarpējas vienošanās pastāvēšanu starp Eiropas un Japānas ražotājiem.
- 215 Tādējādi Komisijas iesniegtie pierādījumi apstiprina tās apgalvojumus par vispārējā nolīguma pastāvēšanu, kā tas ir apkopots šī sprieduma 90. punktā. Taču prasītāju izvirzītie un šā sprieduma 183.–195. punktā izvērtētie pierādījumi nevar atspēkot minētos apgalvojumus.

216 Šajā ziņā nav pierādīts, ka Japānas uzņēmumi bija piedalījušies kopā ar Eiropas ražotājiem GIS projektu piešķiršanā EEZ. Tomēr ir jānorāda, ka, ņemot vērā to apgalvotās apņemšanās saskaņā ar vispārējo nolīgumu būtību, to piedalīšanās minētajā darbībā nebūtu bijusi nepieciešama. Proti, Japānas ražotājiem nebūtu bijusi nekāda interese iesaistīties pašā to GIS projektu piešķiršanā EEZ, kurus tie bija apņēmušies neuzņemt. Viņu interesēs būtu vienīgi uzzināt attiecīgo projektu vērtību un šo projektu saņēmēju identitāti, lai varētu veikt uzskaiti kopējā “Eiropas” kvotā, kas paredzēta GQ nolīgumā. Vismaz periodā no 1988. gada līdz 1999. gadam šī informācija tika paziņota Japānas uzņēmumiem ar paziņošanas mehānisma starpniecību.

217 Saistībā ar sekām, kādas ir tam, ka *Siemens* un *Hitachi* beidza būt aizliegtās vienošanās dalībnieki, ir jānorāda, pirmkārt, ka no apstrīdētā lēmuma preambulas 187. punkta, kā arī no *M.* liecības izriet, ka šis notikums bija negatīvi ietekmējis aizliegtās vienošanās efektivitāti, tomēr to “nesagraujot”. Otrkārt, abu uzņēmumu neesamības laiks nav pietiekams, lai varēja būt notikusi ievērojama ienākšana EEZ tirgū, jo vispirms bija noteikti tehniski un komerciāli šķēršļi, ko Komisija nav apstrīdējusi, turklāt dažādo ražotāju privilēģētais stāvoklis pašmāju tirgos bija mākslīgi pastiprināts sakarā ar aizliegtās vienošanās pastāvēšanu no 1988. gada līdz 1999. gadam un visbeidzot citi uzņēmumi bija domājuši par atriebības pasākumiem pret *Siemens* un *Hitachi*, kā tas izriet no *M.* liecības.

218 Visbeidzot, nav jāpierāda, pirmkārt, ka paziņošanas un uzskaites mehānisms neatiecās uz GIS projektiem Eiropas mītnes valstīs un, otrkārt, ka Japāna bija mītnes valsts, lai šo mehānismu varētu uzskatīt par atbilstošu norādi par vispārējā nolīguma pastāvēšanu saskaņā ar argumentāciju, kas izklāstīta šī sprieduma 174. un 214. punktā. Tāpēc tam, ka *M.* liecība šajā aspektā, iespējams, nav apstiprināta, nav nozīmes.

- 219 Ir arī jānorāda, ka nekādas nesaskaņas nevar tikt konstatētas starp *M.* liecību un citiem Komisijas izvirzītajiem pierādījumiem saistībā ar mītnes valstu jēdzienu. Proti, atbilstoši *M.* teiktajam pats vispārējā nolīguma jēdziens, ar kuru tika saprasta savstarpēja apņemšanās neienākt otras grupas pašmāju tirgos, bija patiešām labi iedibināts, par to nebija nepieciešams runāt un tas bija senāks par *GQ* nolīgumu. Tā tam esot, *M.* pats vēlāk savā liecībā norādīja, ka noteiktos gadījumos piederība mītnes valstij mainījās sakarā ar dažādu attiecīgo tirgus dalībnieku apvienošanas.
- 220 Ņemot vērā visu iepriekš minēto, ir jāsecina, ka vispārējā nolīguma pastāvēšana ir pietiekami juridiski pierādīta un ka Komisija nav pārsniegusi savu kompetenci, sodot prasītāju par piedalīšanos minētajā nolīgumā.
- 221 Tādēļ pirmais pamats ir jānoraida.
- 222 Turklāt, kā ticis izskaidrots šī sprieduma 95. punktā, tā kā Komisija nav pamatojusies vienīgi uz attiecīgo uzņēmumu rīcību tirgū, lai secinātu par inkriminētā pārkāpuma pastāvēšanu, nav pietiekami, ka prasītāja Komisijas sniegto faktu izskaidrojumu aizvieto ar citu ticamu faktu izskaidrojumu. Līdz ar to trešais pamats ir jānoraida.
- 223 Tāpat secinājums, saskaņā ar kuru vispārējā nolīguma pastāvēšana ir juridiski pietiekami pierādīta, nozīmē, ka Komisija ir izpildījusi savu pierādīšanas pienākumu un līdz ar to ir ievērojusi nevainīguma prezumpcijas principu. Līdz ar to ceturtais pamats ir jānoraida.

²²⁴ Visbeidzot, no iepriekš minētā izriet, ka Komisija varēja secināt par vispārējā nolīguma pastāvēšanu, neņemot vērā kā apsūdzošus pierādījumus *Fuji* apsvērumus, kas nebija paziņoti prasītājam, un *Alstom* un *Areva* iespējami neitrālo nostāju. Līdz ar to saskaņā ar šī sprieduma 51. punktā minēto ir galīgi jānoraida četrpadsmitais pamats par apgalvoto tiesību piekļūt lietas materiāliem pārkāpumu.

Par otro pamatu par to, ka Komisija nav pierādījusi nolīguma, ar kuru tiek pārkāpts EKL 81. pants un EEZ līguma 53. pants, pastāvēšanu

— Lietas dalībnieku argumenti

²²⁵ Prasītāja apgalvo, ka Komisija nav identificējusi nolīgumu, kas attaisnotu EKL 81. panta un EEZ līguma 53. panta piemērošanu. Tā uzskata, ka Komisija nav norādījusi brīdi, kurā dalībnieki bija paiduši savu kopējo gribu rīkoties tirgū noteiktā veidā, un neesot sniegusi pierādījumus par kontaktiem, pārrunām vai nolīgumiem to starpā. Tā kā nav pierādījumu, iepriekš minētās tiesību normas neļaujot aizliegt vairākām personām nonākt pie viena un tā paša secinājuma par noteiktiem jautājumiem.

²²⁶ Komisija apstrīd prasītājas argumentu pamatotību.

— Vispārējās tiesas vērtējums

- 227 Saskaņā ar judikatūru Komisijai ir jāsavāc pietiekami precīzi un saskaņoti pierādījumi, kas pamato pārliecību, ka apgalvotais pārkāpums ir nolīgums vai saskaņota darbība EKL 81. panta 1. punkta nozīmē (Vispārējās tiesas 1999. gada 21. janvāra spriedums apvienotajās lietās T-185/96, T-189/96 un T-190/86 *Riviera Auto Service u.c./Komisija*, *Recueil*, II-93. lpp., 47. punkts). Šī minētā judikatūra pēc analogijas ir piemērojama EEZ līguma 53. panta 1. punktam.
- 228 Šajā lietā apstrīdētajā lēmumā Komisija nav tieši paudusi savu nostāju par to, vai rīcība, kura pārņemta Japānas uzņēmumiem, ir nolīgums vai saskaņota darbība. Apstrīdētā lēmuma preambulas 248. apsvērumā tā vienīgi norāda, ka pārkāpumu veido vairākas darbības, kuras var kvalificēt kā nolīgumus vai saskaņotas darbības.
- 229 Līdz ar to vispirms ir jāpārbauda, vai vispārējais nolīgums ir nolīgums starp uzņēmumiem EKL 81. panta 1. punkta un EEZ līguma 53. panta 1. punkta nozīmē.
- 230 Šajā ziņā, lai varētu uzskatīt, ka pastāv nolīgums iepriekš minēto tiesību normu nozīmē, pietiek ar to, ka konkrētie uzņēmumi ir izteikuši kopīgu gribu rīkoties tirgū noteiktā veidā (skat. pēc analogijas iepriekš 86. punktā minēto spriedumu apvienotajās lietās *Cimenteries CBR u.c./Komisija*, 958. punkts un tajā minētā judikatūra). Nav jāņem vērā nolīguma faktiskās sekas, ja ir acīmredzams, ka tā mērķis ir ierobežot,

traucēt vai kropļot konkurenci (skat. iepriekš 86. punktā minēto spriedumu apvienotajās lietās *Cimenteries CBR* u.c./Komisija, 837. punkts un tajā minētā judikatūra).

231 Šajā lietā no dažādajiem pierādījumiem, kurus iesniegusi Komisija, tostarp no *ABB* un *Fuji* paziņojumiem un *M.* un *V.-A.* liecībām izriet, ka vēlākais *GQ* nolīguma noslēgšanas brīdī Eiropas un Japānas ražotāji bija savstarpēji apņēmušies neienākt otras grupas pašmāju tirgos. Savstarpējas apņemšanās pastāvēšana obligāti ietver kopīgas gribas pastāvēšanu, pat neesot pierādījumiem, kas ļautu precīzi noteikt brīdi, kad šī griba ir tikusi izteikta, vai kas apstiprinātu tās izteikšanu. Turklāt no šī sprieduma 116. punkta izriet, ka *M.* uzskatīja, ka nebija nepieciešams minēt vispārējo nolīgumu sanāksmēs, kurās viņš piedalījās, jo minētā nolīguma saturs bija saprasts, akceptēts un īstenots no visu aizliegtās vienošanās dalībnieku puses, nepastāvot nepieciešamībai pēc tiešām pārrunām. Turklāt, kā ir izklāstīts šī sprieduma 123. punktā, *V.-A.* paziņoja, ka bija piedalījies tiešās pārrunās starp Eiropas uzņēmumiem un viena Japānas uzņēmuma pārstāvi par vispārējā nolīguma ievērošanu.

232 Tāpat tas, ko apstiprina *ABB* paziņojumi un liecība un *Hitachi* paziņojumi, ka vairākus gadus Japānas ražotāji ir akceptējuši noteiktu *GIS* projektu piešķiršanas *EEZ* rezultātu paziņošanu, un to uzskaitē kopējā “Eiropas” kvotā neatbilst vienkāršai vienlaicīgai konkurentu rīcībai bez gribas saskaņošanas.

233 Turklāt vispārējā nolīguma mērķis bija noteikt Japānas uzņēmumu rīcību saistībā ar *EEZ* tirgu, jo šie uzņēmumi apņēmas neienākt šajā tirgū. Tādējādi saskaņā ar minēto nolīgumu *EEZ* tirgus faktiski bija rezervēts Eiropas ražotājiem.

- 234 Līdz ar to Komisija pamatoti konstatēja, ka vispārējais nolīgums ir nolīgums starp uzņēmumiem EKL 81. panta 1. punkta un EEZ līguma 53. panta 1. punkta nozīmē.
- 235 Šādos apstākļos nav papildus jāizvērtē, vai vispārējais nolīgums ir saskaņota darbība šo pašu tiesību normu nozīmē.
- 236 Ņemot vērā visu iepriekš minēto, otrais pamats ir jānoraida.

Par trīspadsmito pamatu par to, ka Komisija ir pieļāvusi kļūdu aizliegtās vienošanās ilguma aprēķināšanā

— Lietas dalībnieku argumenti

- 237 Prasītāja apgalvo, pirmkārt, ka pēc tam, kad *Siemens* beidza būt par aizliegtās vienošanās dalībnieku 1999. gadā, ierobežotā grupa, kurā bija pārējie uzņēmumi, pārvērtās par mazāk stingru diskusiju forumu bez pret konkurenci vērsta priekšmeta vai sekām saistībā ar Eiropas Savienību.
- 238 Otrkārt, *Siemens* dalības atsākšana aizliegtās vienošanās darbībā 2002. gadā neesot novedusi pie nolīgumiem, kuru mērķis vai sekas būtu konkurences ierobežošana Eiropā, jo *Hitachi* bija noraidījusi *Alstom* piedāvājumu, lai Eiropas un Japānas tirgi būtu attiecīgi rezervēti Eiropas un Japānas ražotājiem.

239 Līdz ar to prasītāja uzskata, ka nav pamatoti, ka tai ticis uzlikts sods par periodu no 1999. gada 1. septembra līdz 2004. gada 11. maijam vai vismaz no 2002. gada 10. jūlija līdz 2004. gada 11. maijam.

240 Komisija apstrīd prasītājas argumentu pamatotību.

— Vispārējās tiesas vērtējums

241 Saskaņā ar judikatūru, pastāvot strīdam par to, vai ir noticis pārkāpums, juridiskās drošības prasība, kuru bauda tirgus dalībnieki, nozīmē, ka Komisija, kam ir uzlikts pienākums pierādīt tās konstatētos pārkāpumus, iesniedz juridiski pietiekamus pierādījumus tam, ka pastāv apstākļi, kas veido pārkāpumu. Attiecībā tieši uz apgalvoto pārkāpuma ilgumu tas pats tiesiskās drošības princips nosaka, ka tad, ja nav pierādījumu, uz kuriem pamatojoties varētu tieši pierādīt pārkāpuma ilgumu, Komisija iesniedz vismaz tādus pierādījumus, kas attiecas uz apstākļiem, kas ir pietiekami tuvi laika ziņā, tā, lai saprātīgi varētu atzīt, ka šis pārkāpums ir turpinājies nepārtraukti laika posmā no viena līdz otram minētajam datumam (*Vispārējās tiesas* 1994. gada 7. jūlija spriedums lietā T-43/92 *Dunlop Slazenger/Komisija*, *Recueil*, II-441. lpp., 79. punkts; 2000. gada 6. jūlija spriedums lietā T-62/98 *Volkswagen/Komisija*, *Recueil*, II-2707. lpp., 188. punkts, un 2006. gada 5. aprīļa spriedums lietā T-279/02 *Degussa/Komisija*, *Krājums*, II-897. lpp., 114. un 153. punkts).

242 Turklāt tas, ka šāds pierādījums par nepārtrauktu pārkāpumu netika iesniegts par konkrētiem periodiem, nav šķērslis, lai pārkāpumu uzskatītu par turpinātu kopējā periodā, kas ir plašāks nekā šie periodi, jo šāds konstatējums ir balstīts uz objektīvām

un saskaņotām norādēm. Šāda pārkāpuma vairāku gadu garumā ietvaros tam, ka aizliegtā vienošanās izpaužas dažādos laika posmos, kurus var nodalīt ar lielākiem vai mazākiem laika posmiem, neietekmē šīs aizliegtās vienošanās esamību, ja vien šo pārkāpumu veidojošajām dažādajām darbībām ir viens mērķis un tās veido vienotu un nepārtrauktu pārkāpumu (Tiesas 2006. gada 21. septembra spriedums lietā C-113/04 P *Technische Unie*/Komisija, Krājums, I-8831. lpp., 169. punkts).

²⁴³ Šajā gadījumā vispirms ir jānorāda, ka, tā kā Japānas uzņēmumu apņemšanās saskaņā ar vispārējo nolīgumu nebija aktīva darbība, bet bezdarbība, ir raksturīgi grūti pierādīt, ka šis nolīgums tika ievērots turpināti.

²⁴⁴ Tomēr, pirmkārt, no *M.* liecības izriet, ka līdz viņa iesaistīšanās kartelī beigām 2002. gada jūnijā gan *GQ* nolīgums, gan vispārējais nolīgums turpināja tikt īstenoti ar citu Japānas uzņēmumu, kas nav *Hitachi*, piedalīšanos, neraugoties uz to, ka *Hitachi* un *Siemens* prombūtne padarīja šo darbību mazāk efektīvu. *ABB* darbinieku citas liecības apstiprina, ka vispārējais nolīgums tika īstenots no 2002. gada jūlija līdz 2004. gada maijam. Attiecīgo liecību saturs ir arī atspoguļots *ABB* paziņojumos.

²⁴⁵ Otrkārt, savā atbildē uz paziņojumu par iebildumiem *Fuji* apstiprina, ka Japānas uzņēmumi bija piedalījušies pārkāpumā, tostarp vispārējā nolīgumā, līdz 2000. gada septembrim, datumam, kurā tā saskaņā ar pašas apgalvoto ir izstājusies no aizliegtās vienošanās.

- ²⁴⁶ Treškārt, šā sprieduma 144. punktā tika konstatēts, ka 2002. gada 10. jūlija sanāksmes laikā *Alstom* piedāvāja vispārējo nolīgumu attiecināt uz Centrālās un Austrumeiropas valstīm. Šis apstāklis nozīmē, ka minētais nolīgums pastāvēja gan sanāksmes dienā, gan zināmu laika posmu pirms tās un pēc tās.
- ²⁴⁷ Ceturtkārt, Japānas ražotāju ilgstoša neesamība Eiropas GIS projektu tirgū attiecīgajā laika posmā tāpat ir norāde, kas ļauj uzskatīt, ka vispārējais nolīgums turpināja tikt īstenots.
- ²⁴⁸ Piektkārt, tā kā, pirmām kārtām, prasītāja tieši neapstrīd to, ka Komisija ir secinājusi par vienota pārkāpuma, kas tostarp aptver vispārējo nolīgumu un *GQ* nolīgumu, pastāvēšanu, un, otrām kārtām, pirmā un ceturtā pamata izvērtēšanas rezultātā Vispārējā tiesa nav konstatējusi, ka Komisija ir pieļāvusi kļūdu šajā ziņā, ir jāuzskata, ka pierādījums par *GQ* nolīguma nepārtrauktu darbību ir atbilstoša norāde par to, ka arī vispārējais nolīgums tika īstenots minētajā laika posmā. Proti, ņemot vērā pārkāpuma vienoto raksturu, ir ticams, ka vispārējā nolīguma pazušana būtu apdraudējusi *GQ* nolīguma darbību.
- ²⁴⁹ Prasītāja neapstrīd konstatējumus apstrīdētā lēmuma preambulas 191.–198. apsvērumā par to, ka notika apmaiņa ar vairākiem faksiem par projektu piešķiršanu saskaņā ar *GQ* nolīgumu 2000. gada decembrī un 2001. gada janvārī, par *GQ* nolīguma saņēmēm, kurām vajadzēja notikt 2000. gadā un 2001. gadā, kā arī par nolīgumiem par noteiktiem GIS projektiem, kuri noslēgti 1998. gadā un 1999. gadā un bija spēkā līdz 2001. gada oktobrim.

- 250 Tāpat prasītāja neizvirza argumentus, kas tieši atspēkotu Komisijas konstatējumus apstrīdētā lēmuma preambulas 199.–216. apsvērumā par *Hitachi*, *Siemens* un *VA TECH* dalības atsākšanu aizliegtās vienošanās darbībā un minētās vienošanās īstenošanu no 2002. gada jūlija līdz 2004. gadam.
- 251 Ņemot vērā šos pierādījumus, prasītājas arguments, ka attiecīgajā laika posmā *GQ* nolīguma sanāksmes bija kļuvušas par sarunu forumu bez pret konkurenci vērsta mērķa vai sekām, nav apstiprināms. Tas tā ir vēl jo vairāk tādēļ, ka šis arguments nav apstiprināts ar citiem pierādījumiem, kas nav *Toshiba* neapstiprinātie paziņojumi.
- 252 Tādējādi ir jāuzskata, ka Komisijas izvirzītie pierādījumi par vispārējā nolīguma un *GQ* nolīguma īstenošanu laikā no 1999. gada septembra līdz 2004. gada maijam attiecas uz faktiem, kas ir pietiekami tuvi laika ziņā, kas nozīmē, ka attiecībā uz minēto laika posmu tika iesniegts pierādījums par turpinātu pārkāpumu.
- 253 Līdz ar to trīspadsmitais pamats ir jānoraida.
- 254 Tā kā neviens pamats, kas izvirzīts galvenā prasījuma pamatošanai, nevar tikt akceptēts, tad galvenais prasījums ir jānoraida kopumā.

2. Par pakārtoto prasījumu atcelt apstrīdētā lēmuma 2. panta g) punktu un 2. panta h) punktu tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju

255 Vispirms ir jāapskata piektais pamats par to, ka Komisija ir pārkāpusi vienlīdzīgas attieksmes principu un samērīguma principu, aprēķinot prasītājam uzliktā naudas soda sākumsummu, pamatojoties uz 2001. gada apgrozījumu.

Lietas dalībnieku argumenti

256 Prasītāja apgalvo, ka Komisija ir pārkāpusi vienlīdzīgas attieksmes principu un samērīguma principu, aprēķinot Japānas ražotāju naudas soda sākumsummas, pamatojoties uz to GIS pārdošanas apjomiem visā pasaulē 2001. gadā, kaut gan tā bija pamatojusies uz 2003. gadu saistībā ar Eiropas ražotājiem.

257 Pirmkārt, Komisija neesot sniegusi attaisnojumu nevienlīdzīgai attieksmei pret Japānas ražotājiem. Prasītāja uzskata, ka tam, ka tā leģitīmas komerciālas stratēģijas ietvaros bija izvēlējusies veikt savas darbības GIS jomā ar *TM T & D* starpniecību, neesot nozīmes šajā ziņā, jo tirgus svārstības pēc 2003. gada būtu ietekmējušas tās stāvokli, pat ja tās izvēle būtu bijusi citādāka. Šajā gadījumā Komisijai būtu bijusi kā sākumsumma jāņem vērā daļa no *TM T & D* apgrozījuma, kas atbilst kapitāla daļai, kura pieder prasītājam. Turklāt šī pati metode esot tikusi piemērota *Schneider* saistībā ar tās piedalīšanos kopuzņēmumā kopā ar *VA TECH*.

- 258 Otrkārt, prasītāja uzskata, ka Komisijas pieejai bija tādas sekas, ka tai piemērotā sākumsumma tika aprēķināta saistībā ar gadu, kurā tirgus stāvoklis būtiski atšķirās no stāvokļa gadā, kurš tika izmantots saistībā ar Eiropas uzņēmumiem, tādējādi pārspilējot tās piedalīšanās apmēru pārkāpumā. Šajā ziņā prasītāja apgalvo, ka no 2001. gada līdz 2003. gadam gan Eiropas un Japānas GIS tirgi kopumā, gan tās apgrozījums šajā jomā bija būtiski samazinājies.
- 259 Komisija atgādina savu rīcības brīvību izvēlēties elementus, kurus ņemt vērā, nosakot naudas soda summu; savukārt šis apstāklis ietekmē tiesas kontroli šajā jomā. Komisija no tā secina, ka argumenti, kas balstīti uz vispārējiem tiesību principiem, var ierobežot minēto rīcības brīvību vienīgi tad, ja tā tikusi izmantota, acimredzami neņemot vērā lietas apstākļus.
- 260 Komisija piebilst, ka, ja, gluži kā šajā lietā, pārkāpums ir jākvalificē kā ļoti smags, tai ir tiesības piemērot diferencētu attieksmi, lai atspoguļotu uzņēmumu faktisko spēju radīt ievērojamu kaitējumu konkurencei un lai nodrošinātu pietiekamu preventīvo iedarbību.
- 261 Šajā lietā prasītājai piemērotā sākumsumma esot bijusi noteikta saskaņā ar iepriekš minētajiem faktoriem. 2001. gads esot ticis izvēlēts, jo tas bija pēdējais gads pirms prasītājas GIS komercdarbības nodošanas *TM T & D*. Komisija uzskata, ka šī atšķirīgā attieksme ir attaisnota ar to, ka aizliegtās vienošanās lielākajā daļā prasītāja tajā bija piedalījusies kā individuāls uzņēmums, kas nozīmē, ka 2003. gada pārdošanas apjomi objektīvi neatspoguļoja prasītājas faktisko spēju radīt kaitējumu konkurencei.

- 262 Turklāt Komisija uzskata, ka tas vien, ka 2001. gads bija labāks gads nekā 2003. gads, nav pietiekami, lai apgalvotu, ka sākumsumma nav samērīga.
- 263 Visbeidzot Komisija norāda, ka tā nav noteikusi atšķirīgu sākumsummu *TM T & D*, lai neuzliktu pārmērīgu nastu prasītājam.

Vispārējās tiesas vērtējums

- 264 Vispirms ir jāatgādina, ka Komisijai ir rīcības brīvība, nosakot naudas sodu summas, lai mudinātu uzņēmumus rīkoties, ievērojot konkurences tiesību normas (skat. Vispārējās tiesas 2004. gada 29. aprīļa spriedumu apvienotajās lietās T-236/01, T-239/01, no T-244/01 līdz T-246/01, T-251/01 un T-252/01 *Tokai Carbon u.c./Komisija, Recueil*, II-1181. lpp., 216. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 265 Komisija nosaka naudas soda summu atkarībā no pārkāpuma smaguma un attiecīgā gadījumā — no tā ilguma. Pārkāpuma smagums ir jānosaka atkarībā no tādiem kritērijiem kā lietas konkrētie apstākļi, tās konteksts un naudas sodu preventīvās iedarbības apjoms. Ir jāņem vērā tādi objektīvi elementi kā pret konkurenci vērsto rīcību saturs un ilgums, to skaits un intensitāte, skartā tirgus apjoms un ekonomiskai sabiedriskai kārtībai nodarītais kaitējums. Analīzē arī ir jāņem vērā atbildīgo uzņēmumu relatīvais nozīmīgums un tirgus daļa, kā arī iespējamā recidīvā rīcība (iepriekš 39. punktā minētais spriedums apvienotajās lietās *Aalborg Portland u.c./Komisija*, 89.–91. punkts).

- 266 Tomēr katru reizi, kad Komisija nolemj uzlikt naudas sodus saskaņā ar konkurences tiesībām, tai ir jāievēro vispārējie tiesību principi, tostarp vienlīdzīgas attieksmes un samērīguma princips, tā, kā to ir interpretējušas Kopienas tiesas (Vispārējās tiesas 2006. gada 27. septembra spriedums lietā T-59/02 *Archer Daniels Midland/Komisija*, Krājums, II-3627. lpp., 315. punkts).
- 267 Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru vienlīdzīgas attieksmes vai nediskriminācijas princips pieprasa, lai līdzīgas situācijas netiktu aplūkotas atšķirīgi un dažādas situācijas netiktu aplūkotas vienādi, ja vien tādai pieejai nav objektīva attaisnojuma (skat. Vispārējās tiesas 1998. gada 14. maija spriedumu lietā T-311/94 *BPB de Eendracht/Komisija*, *Recueil*, II-1129. lpp., 309. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 268 Tiktāl, ciktāl ir jāpamatojas uz uzņēmumu, kas iesaistīti vienā un tajā pašā pārkāpumā, apgrozījumu, lai noteiktu attiecības starp uzliekamajiem naudas sodiem, vērā ņemamais periods ir jāierobežo tā, lai iegūtie apgrozījumi būtu, cik vien iespējams, līdzīgi (Tiesas 1983. gada 7. jūnija spriedums apvienotajās lietās no 100/80 līdz 103/80 *Musique Diffusion française u.c./Komisija*, *Recueil*, 1825. lpp., 122. punkts).
- 269 Savukārt samērīguma princips paredz, ka Kopienas iestāžu akti nedrīkst pārsniegt leģitīmu mērķu, kas noteikti attiecīgajā tiesiskajā regulējumā, sasniegšanai piemēroto un vajadzīgo pasākumu robežas, ņemot vērā, ka, ja ir izvēle starp vairākiem piemērotiem pasākumiem, ir jāizvēlas mazāk ierobežojošais un ka radītās neērtības nedrīkst būt nesamērīgas ar paredzētajiem mērķiem (Tiesas 1990. gada 13. novembra spriedums lietā C-331/88 *Fedesa u.c.*, *Recueil*, I-4023. lpp., 13. punkts, un 1998. gada 5. maija spriedums lietā C-180/96 Apvienotā Karaliste/Komisija, *Recueil*, I-2265. lpp., 96. punkts).

- 270 Šajā gadījumā no apstrīdētā lēmuma preambulas 480.—490. apsvēruma izriet, ka Komisija, nosakot sākumsummu, saskaņā ar Pamatnostādņu naudas sodu noteikšanai 1. A punktu nolēma piemērot atšķirīgas metodes aizliegtās vienošanās dalībniekiem — atkarībā no to spējas radīt kaitējumu konkurencei. Šim nolūkam tā klasificēja dažādos uzņēmumus piecās grupās atkarībā no to pasaules apgrozījuma summas, kas iegūta no GIS pārdošanas, relatīvā lieluma. Šajā kontekstā Komisija uzskatīja, ka apgrozījuma summas, kuras attiecas tikai uz EEZ tirgu, nav ticams vērtēšanas kritērijs, jo vispārējā nolīguma mērķis bija nodrošināt Japānas ražotāju neesamību šajā pašā tirgū.
- 271 Attiecībā uz atsauces gada izvēli no apstrīdētā lēmuma preambulas 481., 482. un 484. apsvēruma izriet, ka, nosakot pasaules pārdošanas apjomu, Komisija ir balstījusies uz 2001. gadu attiecībā uz prasītāju, *Fuji, Hitachi* un *Toshiba*, bet attiecībā uz Eiropas ražotājiem — uz 2003. gadu, proti, pēdējo pilno pārkāpuma gadu. Tāpat prasītājas, *Fuji, Hitachi* un *Toshiba* naudas soda sākumsummas aprēķins par to kā individuālo uzņēmumu dalības aizliegtās vienošanās īstenošanā periodu tika veikts, pamatojoties uz to apgrozījuma summām 2001. gadā, bet Eiropas ražotājiem uzliedzamo naudas sodu sākumsummas aprēķins tika veikts, pamatojoties uz to 2003. gada apgrozījuma summām.
- 272 Līdz ar to ir jākonstatē, ka attiecībā uz atsauces gada izvēli Komisija nav vienādi attiekusies pret Japānas ražotājiem, tostarp prasītāju, un Eiropas ražotājiem. Tādēļ saskaņā ar šā sprieduma 267. punktā minēto judikatūru ir jāpārbauda, vai pastāv objektīvs attaisnojums šādi atšķirīgai attieksmei.
- 273 Šajā ziņā apstrīdētā lēmuma preambulas 482. apsvērumā Komisija norādīja, ka 2001. gada izmantošana attiecībā uz prasītāju ir attaisnojama ar to, ka lielu pārkāpuma

perioda daļu tā bija aizliegtās vienošanās dalībniece kā individuāls uzņēmums, nevis ar kopuzņēmuma *TM T & D*, kurš bija pārņēmis prasītājas un *Toshiba* darbību GIS jomā 2002. gadā, starpniecību.

274 Tiesas sēdē Komisija precizēja, ka tās mērķis bija ņemt vērā abu *TM T & D* akcionāru nevienlīdzīgo konkurences stāvokli šā kopuzņēmuma radišanas brīdī, kas bija tādēļ, ka prasītājai piederēja daudz lielāka GIS pasaules tirgus daļa nekā *Toshiba*. Pēc Komisijas domām, atsaukšanās uz pēdējo pilno prasītājas un *Toshiba* kā individuālu uzņēmumu dalības aizliegtās vienošanās īstenošanā gadu, proti, 2001. gadu, ļauj atspoguļot šo atšķirību, nosakot naudas sodu summas, pretstatā metodei, saskaņā ar kuru *TM T & D* apgrozījumu 2003. gadā sadala starp abiem akcionāriem atkarībā no to attiecīgās līdzdalības kopuzņēmumā.

275 Komisijas minētais mērķis ir legītims, jo tas ļauj salīdzināt kopuzņēmuma akcionāru spēju radīt kaitējumu konkurencei laika posmā pirms šā kopuzņēmuma radišanas. Turklāt no apstrīdētā lēmuma preambulas 489. apsvēruma izriet, ka šis pats mērķis bija *Schneider* gadījumā, bet tas, ka nebija šī uzņēmuma apgrozījuma datu par 2001. gadu vai 2003. gadu, lika Komisijai ņemt vērā kā sākumsummu *Schneider* daļas kopuzņēmuma kapitālā. Taču saistībā ar prasītāju attiecīgie apgrozījuma dati ir pieejami gan par 2001. gadu, gan par 2003. gadu.

276 Tomēr ir jākonstatē, ka šajā gadījumā Komisija būtu varējusi izmantot citas metodes, lai sasniegtu tās noteikto mērķi, lai saistībā ar atsauces gada izvēli neattiektos nevienlīdzīgi pret Japānas ražotājiem, no vienas puses, un Eiropas ražotājiem, no otras puses. Piemēram, nosakot prasītājas un *Toshiba* naudas sodu par laika posmu pirms

TM T & D radīšanas, Komisija būtu varējusi pamatoties uz šā kopuzņēmuma naudas soda sākumsummu, kas aprēķināta, ņemot vērā apgrozījuma summas par 2003. gadu, un sadalīta starp prasītāju un *Toshiba* atbilstoši GIS pārdotajam apjomam, ko tās ir īstenojušas pēdējā gadā pirms kopuzņēmuma izveidošanas, proti, 2001. gadā.

277 Tādēļ ir jākonstatē, ka šajā gadījumā Komisijas griba, nosakot naudas sodu apmērus, precīzi atspoguļot prasītājas un *Toshiba* relatīvo stāvokli neattaisno nevienlīdzīgo attieksmi pret prasītāju.

278 Ņemot vērā iepriekš minēto, ir jāsecina, ka, izvēloties 2001. gadu kā atsauces gadu, lai noteiktu Japānas ražotāju pasaules pārdošanas apjomu un lai aprēķinātu prasītājam par tās individuālo daļu aizliegtās vienošanās īstenošanā uzlikto naudas sodu, Komisija ir pārkāpusi vienlīdzīgas attieksmes principu.

279 Šis pārkāpums tieši padara spēkā neesošu prasītājam apstrīdētā lēmuma 2. panta g) punktā par tās kā individuāla uzņēmuma daļu aizliegtās vienošanās īstenošanā uzliktā naudas soda aprēķinu. Tas — caur pārdošanas visā pasaulē apjoma un tirgus daļu noteikšanu — netieši ietekmē prasītājam apstrīdētā lēmuma 2. panta h) punktā uzliktā naudas soda, kas attiecas uz *TM T & D* pastāvēšanas laika posmu, aprēķinu.

280 Līdz ar to piektais pamats ir jāapstiprina un tādēļ jāatceļ apstrīdētā lēmuma 2. panta g) un h) punkts.

281 Turklāt nav jāizvērtē prasītājas izvirzītais sestais līdz divpadsmitais pamats. Proti, pat ja šie pamati tiktu pieņemti, apstrīdētais lēmums netiktu atcelts lielākā apmērā nekā atzīts iepriekšējā punktā.

282 Visbeidzot, tā kā prasītājas pakārtotais prasījums ir apmierināts, vairs nav jālemj ne par pakārtoti tam izvirzīto prasījumu, ne par tās iesniegto lūgumu par procesa organizatoriskajiem pasākumiem.

Par tiesāšanās izdevumiem

283 Atbilstoši Reglamenta 87. panta 3. punktam, ja abiem lietas dalībniekiem spiedums ir daļēji labvēlīgs un daļēji nelabvēlīgs, Vispārējā tiesa var nolemt, ka tiesāšanās izdevumi ir jāsadala vai ka lietas dalībnieki sedz savus tiesāšanās izdevumus paši.

284 Tā kā prasījums atcelt apstrīdētā lēmuma 1. pantu tika noraidīts, prasītājai spriedums ir nelabvēlīgs lielā tās prasījumu daļā, pat ja pārējā daļā tai spriedums ir labvēlīgs.

285 Šādos apstākļos ir jānolemj, ka prasītāja sedz trīs ceturtdaļas tiesāšanās izdevumu, kas lietas dalībniekiem radušies Vispārējā tiesā, un ka Komisija sedz vienu ceturtdaļu šo pašu izdevumu.

Ar šādu pamatojumu

VISPĀRĒJĀ TIESA (otrā palāta)

nospriež:

- 1) **atcelt Komisijas 2007. gada 24. janvāra Lēmuma C(2006) 6762, galīgā redakcija, par [EKL] 81. panta un EEZ līguma 53. panta piemērošanas procedūru (Lieta COMP/F/38.899 — Gāzes izolācijas slēgiekārtas) 2. panta g) un h) punktu tiktāl, ciktāl tas attiecas uz *Mitsubishi Electric Corp.*;**
- 2) **pārējā daļā prasību noraidīt;**
- 3) ***Mitsubishi Electric* sedz trīs ceturtdaļas tiesāšanās izdevumu, kas lietas dalībniekiem radušies Vispārējā tiesā;**

- 4) **Eiropas Komisija sedz vienu ceturtdaļu tiesāšanās izdevumu, kas lietas dalībniekiem radušies Vispārējā tiesā.**

Pelikánová

Jürimäe

Soldevila Fragoso

Pasludināts atklātā tiesas sēdē Luksemburgā 2011. gada 12. jūlijā

[Paraksti]

Satura rādītājs

Tiesvedības priekšvēsture	II - 4229
1. Prasītāja	II - 4229
2. Preces	II - 4230
3. Administratīvais process	II - 4230
4. Apstrīdētais lēmums	II - 4231
Process un lietas dalībnieku prasījumi	II - 4233
Juridiskais pamatojums	II - 4236
1. Par galveno prasījumu atcelt apstrīdēto lēmumu tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju un <i>TM T & D</i>	II - 4238
Par četrpadsmito pamatu par to, ka Komisija ir pārkāpusi prasītājas tiesības uz aizstāvību un tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu, nesniedzot tai piekļuvi apsūdzošiem un attaisnojošiem pierādījumiem	II - 4238
Lietas dalībnieku argumenti	II - 4238
Vispārējās tiesas vērtējums	II - 4240
Par piecpadsmito pamatu par to, ka Komisija ir pārkāpusi prasītājas tiesības uz aizstāvību, tai nepaziņojot savus secinājumus par teoriju, kas attiecas uz vispārējā nolīgumā ietilpstošo kompensāciju	II - 4247
Lietas dalībnieku argumenti	II - 4247
Vispārējās tiesas vērtējums	II - 4248

Par pirmo, trešo un ceturto pamatu par to, ka Komisija nav pierādījusi, ka prasītāja bijusi aizliegtās vienošanās dalībniece, ka Komisija ir pieļāvusi kļūdu, noraidot pierādījumus, kas izskaidro prasītājas neesamību Eiropas tirgū un neiespējamību tajā ienākt, un ka Komisija ir pārkāpusi pierādījumu noteikumus, uzliekot pierādīšanas pienākumu prasītājai, tādējādi pārkāpjot nevainīguma prezumpciju	II - 4250
Par <i>ABB</i> iesniegtajiem pierādījumiem	II - 4258
— Lietas dalībnieku argumenti	II - 4258
— Vispārējās tiesas vērtējums	II - 4260
Par <i>ABB</i> iesniegto pierādījumu apstiprināšanu	II - 4267
— Lietas dalībnieku argumenti	II - 4267
— Vispārējās tiesas vērtējums	II - 4268
Par paziņošanas un uzskaites mehānismu	II - 4272
— Lietas dalībnieku argumenti	II - 4272
— Vispārējās tiesas vērtējums	II - 4274
Par pierādījumiem, kas, iespējams, atspēko vispārējā nolīguma pastāvēšanu ..	II - 4279
— Lietas dalībnieku argumenti	II - 4279
— Vispārējās tiesas vērtējums	II - 4281
Par GIS projektu piešķiršanu EEZ	II - 4284
— Lietas dalībnieku argumenti	II - 4284
— Vispārējās tiesas vērtējums	II - 4285
Kopējais vērtējums	II - 4287
— Lietas dalībnieku argumenti	II - 4287
— Vispārējās tiesas vērtējums	II - 4288

Par otro pamatu par to, ka Komisija nav pierādījusi nolīguma, ar kuru tiek pārkāpts EKL 81. pants un EEZ līguma 53. pants, pastāvēšanu	II - 4292
— Lietas dalībnieku argumenti	II - 4292
— Vispārējās tiesas vērtējums	II - 4293
Par trīspadsmito pamatu par to, ka Komisija ir pieļāvusi kļūdu aizliegtās vienošanās ilguma aprēķināšanā	II - 4295
— Lietas dalībnieku argumenti	II - 4295
— Vispārējās tiesas vērtējums	II - 4296
2. Par pakārtoto prasījumu atcelt apstrīdētā lēmuma 2. panta g) punktu un 2. panta h) punktu tiktāl, ciktāl tas attiecas uz prasītāju	II - 4300
Lietas dalībnieku argumenti	II - 4300
Vispārējās tiesas vērtējums	II - 4302
Par tiesāšanās izdevumiem	II - 4307